

Προβόλες

Ανεξήγητοι

του Μαινέου

Α. Β. Ρουσογιαννίδη

35

2

41

90

Νικολάου Α. Παπαγιαννοπούλου

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Α. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΟΡΟΔΟΞΟΣ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ

ΕΓΚΡΙΘΕΙΣΑ

κατὰ τὸν νόμον ΒΤΓ' ἐν τῷ διαγωνισμῷ τῶν διδακτικῶν
βιβλίων ἐπὶ πέντε σχολικὰ ἔτη (1905—1910).

ΕΓΚΡΙΣΕΙ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ "ΑΙ ΜΟΥΣΑΙ,, ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

15—ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ—15

1905

1905 ΠΑΠ

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Α. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΩΝ

ΕΓΚΡΙΘΕΙΣΑ

κατὰ τὸν νόμον ΒΤΓ' ἐν τῷ διαγωνισμῷ τῶν διδασκικῶν βιβλίων ἐπὶ πέντε σχολικὰ ἔτη (1905 - 1910)

ΕΓΚΡΙΣΕΙ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ "ΑΙ ΜΟΥΣΑΙ,, ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
15-ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ-15
1905

Πᾶν ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγρα-
φέως.

Ν. Β. Παπαγιάννης

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Νικόλαον Α. Παπαγιαννόπουλον.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸν νόμον ΒΤΓ' τῆς 12ης Ἰουλίου 1895 περὶ διδακτικῶν βιβλίων τῆς Μέσης καὶ Δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τὸ Β. Διάταγμα τῆς 10ης Ὀκτωβρίου 1895 καὶ τὴν ἔκθεσιν τῆς οἰκείας ἐπιτροπείας τῶν κριτῶν τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῶν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα εἰσακτέων γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἐγκρίνομεν τὴν γνώμην τῆς ἐπιτροπείας ταύτης, ὅπως τὸ ὑμέτερον σύγγραμμα **Ὁρθόδοξος Κατήχησις**, τὸ κατὰ τὸν εἰρημένον νόμον ἐγκριθέν, εἰσαχθῇ ἐν τοῖς δημοσίοις, δημοσυντηρήτοις καὶ ιδιωτικοῖς Ἑλληνικοῖς σχολείοις ἐπὶ πέντε σχολικὰ ἔτη ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1905—1910.

(Τ. Σ.) Ὁ Ὑπουργὸς

Κ. ΚΑΡΑΪΑΝΟΣ

Στέφ. Μ. Παρίδης

Παιδαγωγική

Εν Διβρητή 23 Φεβρουαρίου 1906

Κωνσταντίνου Π. Παιδαγωγικού

μαθητῆς σχολαρχείου Διβρητῆς

20ῦ ἔτος 1906

ἔντι Συμμοχίου

Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης

Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης
κατ' έτος 1906

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

Πανεπιστήμιον

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

§ 1. Όρισμός, διαίρεσις και πηγαί τής Όρθοδόξου Κατηχήσεως.

Όρθόδοξος Κατήχησις¹ καλεΐται ή διδασκαλία περι τών άληθειών τής Όρθοδόξου Χριστιανικής θρησκείας.

Έπειδή αί άληθειαι τής Όρθοδόξου Χριστιανικής θρησκείας είναι διτταί, δογματικά και ήθικά, διά τούτο ή Όρθόδοξος Κατήχησις διαιρείται εις δύο μέρη, εις τò δογματικόν και εις τò ήθικόν. Καί τò μèn δογματικόν πραγματεύεται περι τών δογμάτων, ήτοι περι τών άληθειών τής πίστεως, άς όφείλομεν να άποδεχώμεθα· τò δè ήθικόν περι τών καθηκόντων προς τόν Θεόν, προς τόν πλησίον και προς ήμας αυτόύς, άτινα όφείλομεν να πράττωμεν.

5
31
34

Δύο είναι αί πηγαί τής Όρθοδόξου Κατηχήσεως, ή Άγία Γραφή και ή Ίερά Παράδοσις.

+ § 2. Θρησκεία καθ' όλου.

Θρησκεία καλεΐται ή ζώσα σχέσις του ανθρώπου προς τόν Θεόν, τουτέστιν ή υπό του ανθρώπου επίγνωσις και λατρεία του Θεού.

Η θρησκεία είναι ξμφυτος εις τόν άνθρωπον· διαφέρει όμως κατὰ τόπους και κατὰ λόγον τής πνευματικής καταστάσεως τών διαφόρων λαών. Έκ τής διαφορής δè ταύτης προέρχονται

¹ Η λέξις Κατήχησις παράγεται εκ του ρήματος κατηχεΐν, όπερ εν τη εκκλησιαστικη γλώσση σημαίνει διδάσκειν τας άληθείας του Χριστιανισμού.

αἱ διάφοροι θρησκείαι, αἵτινες διαιροῦνται εἰς πολυθεϊστικὰς καὶ εἰς ³μονοθεϊστικὰς. Καὶ πολυθεϊστικαὶ μὲν καλοῦνται ἐκεῖναι, ὧν οἱ ὄπαδοί λατρεύουσι πολλοὺς Θεοὺς· μονοθεϊστικαὶ δὲ ἐκεῖναι, ὧν οἱ ὄπαδοί λατρεύουσιν ἕνα Θεόν. Καὶ αἱ μὲν πολυθεϊστικαὶ θρησκείαι (800 ἑκατομμύρια) εἶναι πολλάι. Ἐκ τούτων δὲ τὰ μάλιστα διαδεδομέναι εἶναι ὁ Βουδδισμὸς (500 ἑκατομ.) ἐν τῇ Κίνῃ, Κορέῃ, Ἰαπωνίᾳ καὶ Ἰνδοκίνῃ, ὁ Βραχμанизμὸς (210 ἑκατομ.) ἐν τῷ Ἰνδοστάν καὶ ὁ Φετιχισμὸς¹ (90 ἑκατομ.) ἐν τῇ Ἀφρικῇ. Αἱ δὲ μονοθεϊστικαὶ θρησκείαι (770 ἑκατομ.) εἶναι τρεῖς. ἡ Χριστιανικὴ (550 ἑκατομ.), ἡ Ἰουδαϊκὴ (10 ἑκατομ.) καὶ ἡ Μωαμεθανικὴ (210 ἑκατομ.).

§ 3. Χριστιανικὴ θρησκεία.

Χριστιανικὴ θρησκεία καλεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ² ἰδρυθεῖσα.

Ἡ Χριστιανικὴ θρησκεία, ὡς αὕτη ἐρμηνεύεται καὶ διαφυλάττεται ἐν τῇ ἡμετέρῃ Ὀρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ, εἶναι ἡ μόνη ἀληθής, διότι αὕτη μόνη διδάσκει τὸν ἄνθρωπον τὴν ὀρθὴν ἐπίγνωσιν καὶ λατρείαν τοῦ Θεοῦ.

¹ Ὁ Φετιχισμὸς (ἐκ τῆς Πορτογαλικῆς λέξεως *feitis* = μαγείας) εἶναι θρησκεία ἀποδίδουσα θεῖαν δύναμιν, διὰ μαγείας προσκτηθεῖσαν, εἰς διάφορα ἀντικείμενα τῆς ἐμφύχου καὶ ἀψύχου φύσεως. οἷον εἰς ζῶα, δένδρα, λίθους κτλ.

² Ἡ λέξις Ἰησοῦς εἶναι Ἑβραϊκὴ σημαίνουσα *σωτῆρα*· ἡ δὲ λέξις Χριστὸς (Ἑβραϊστὶ Μεσσίας) Ἑλληνικὴ σημαίνουσα *κεχρισμένον*. Παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἐχρίοντο δι' ἁγίου οὐρου οἱ ἱερεῖς, οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ προφῆται, ὅπως δειχθῆ ἡ θεία αὐτῶν ἐκλογή καὶ ἡ πνευματικὴ δύναμις, ἣν ἐλάμβανον παρὰ τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου αὐτῶν. Ὁ Ἰησοῦς ὅμως ἐχρίσθη ὡς βασιλεὺς, ἱερεὺς καὶ προφῆτης οὐχὶ δι' ἁγίου μύρου, ἀλλὰ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ λέγει: «Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ (δηλ. εἶναι), οὗ ἔνεκεν (=διότι) ἔχρισέ με» (δηλ. ὁ Κύριος). (Λουκ. δ' 18. Πρβλ. Ἦσ. ζα' 1).

Οἱ πρεσβεύοντες τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν, ἦτοι οἱ Χριστιανοί, διαιροῦνται εἰς Ὁρθοδόξους, εἰς Παπικούς, εἰς Διαμαρτυρομένους, εἰς Νεστοριανούς καὶ εἰς Μονοφυσίτας. Καὶ Ὁρθόδοξοι μὲν (120 ἑκατομ.) καλοῦνται οἱ ὀρθῶς δοξάζοντες περὶ τοῦ Θεοῦ· Παπικοὶ δὲ (240 ἑκατομ.) οἱ ἀναγνωρίζοντες ὡς ὀρατὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἐκκλησίας τὸν Πάπκον, ἐν ᾧ κατὰ τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν ὀρατὸς ἅμα καὶ ἀόρατος ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός· Διαμαρτυρούμενοι δὲ (180 ἑκατομ.) ὡς διαμαρτυρηθέντες τῷ 1529 κατὰ τῆς ἀποφάσεως τοῦ συνεδρίου Γερμανῶν ἡγεμόνων περὶ μὴ ἐξαπλώσεως τῆς διδασκαλίας αὐτῶν εἰς νέας χώρας· Νεστοριανοὶ δὲ (300 χιλιάδες) οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Νεστορίου, ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ἀκμάσαντος κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα καὶ χωρίζοντος τὰς δύο ἐν Χριστῷ φύσεις, τὴν θεϊαν δηλ. καὶ τὴν ἀνθρωπίνην¹· Μονοφυσίται δὲ (10 ἑκατομ.) οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Εὐτυχούς, ἀρχιεπισκόπου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀκμάσαντος κατὰ τὸν αὐτὸν αἰῶνα καὶ διδάσκοντος, ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη ἐν Χριστῷ φύσις ἀπερροφήθη ὑπὸ τῆς θείας καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὑπελείφθη ἐν τῷ Χριστῷ μία μόνη φύσις, ἡ θεία².

Οἱ μόνοι ἀληθεῖς Χριστιανοὶ εἶναι οἱ Ὁρθόδοξοι, διότι αὐτοὶ μόνοι διαφυλάττουσι σφάν καὶ ἀκεραίαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων· πάντες δὲ οἱ λοιποὶ πολλαχῶς ταύτην διέστρεψαν καὶ διεστρέβλωσαν. Ὀνομαζόνται δὲ οἱ μὴ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοὶ ἑτεροδόξοι καὶ δικαιοῦνται εἰς αἰρετικούς καὶ εἰς σχισματικούς. Καὶ αἰρετικοὶ³ μὲν καλοῦνται οἱ παραχαρασσοντες τὰ δόγματα· τοιοῦτοι δὲ εἶναι οἱ Παπικοί, οἱ Διαμαρτυρούμενοι, οἱ Νεστοριανοὶ καὶ οἱ Μονοφυσίται. Σχισματικοὶ

¹ Οἱ Νεστοριανοὶ διασπῶνται ἐν τῇ Ἀσσυρίᾳ, Μεσοποταμίᾳ, Βαβυλωνίᾳ, Ἀραβίᾳ καὶ Ἰνδοστάν.

² Μονοφυσίται εἶναι οἱ Ἀρμένιοι, οἱ Ἰακωβίται (ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ καὶ Συρίᾳ), οἱ Κόπται (ἐν τῇ Αἰγύπτῳ) καὶ οἱ Ἀθησαῖοι.

³ Ἐκ τοῦ ῥήματος αἰρεῖσθαι, ὅπερ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ γλώσσῃ σημαίνει ἐκλέγειν ἐσφαλμένην γνώμην.

δὲ οἱ μὴ παραχαράσσοντες τὰ δόγματα, ἀλλὰ μὴ ὑποτασσόμενοι εἰς τὴν νόμιμον ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν· τοιοῦτοι δὲ εἶναι οἱ Βούλγαροι, οἵτινες παρὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑποτάσσονται εἰς τὴν νόμιμον ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν, ἥτις δι' αὐτοὺς εἶναι τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως. *Εἰσεῖς*

αὐτοῦ § 4. Ἀποκάλυψις.

Ἀποκάλυψις καλεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φανέρωσις εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἑαυτοῦ καὶ τοῦ θελήματος αὐτοῦ. Διακρίνεται δὲ ἡ ἀποκάλυψις εἰς φυσικὴν καὶ εἰς ὑπερφυσικὴν ἢ κυρίως ἀποκάλυψιν.

Φυσικὴ ἀποκάλυψις καλεῖται ἐκείνη, δι' ἧς ὁ Θεὸς φανεροῦται εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐν μέρει καὶ ἀτελῶς ἐκ τοῦ κόσμου καὶ ἐκ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν. Ἡ ὕπαρξις τοῦ κόσμου καὶ ἡ ἀρμονία καὶ σκοπιμότης, ἡ παρατηρούμενη ἐν αὐτῷ, καταδεικνύουσιν Ἐπίστον Ὁν παντοδύναμον καὶ πάνσοφον, ὑπερ τὰ πάντα ἐποίησε καὶ τὰ πάντα συντηρεῖ καὶ διευθύνει πρὸς τὸν σκοπὸν, δι' ὃν ἐπλάσθησαν. Τὸ Ἐπίστον δὲ τοῦτο Ὁν οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ αὐτὸς ὁ Θεός ¹. Ἀλλὰ καὶ ἡ συνείδησις ἡμῶν διακηρύττει τὴν ὑπαρξιν τοῦ Θεοῦ. Ὅταν πράττωμεν τὸ ἀγαθόν, αἰσθανόμεθα χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν, ὅταν δὲ πράττωμεν τὸ κακόν, αἰσθανόμεθα λύπην καὶ ἀδημονίαν· φωνὴ δὲ ἐνδόμυχος διαβεβαίωσέ ἡμᾶς, ὅτι ὑπάρχει Ἐπέρτατον Ὁν ἅγιον καὶ δίκαιον, ὅπερ ἀμείβει τὴν ἀρετὴν καὶ τιμωρεῖ τὴν κακίαν ².

Ἐυπερφυσικὴ ἢ κυρίως ἀποκάλυψις καλεῖται ἐκείνη, δι' ἧς ὁ Θεὸς ἐφανερώθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους πληρέστερον μὲν καὶ ἐντελέστερον διὰ τῶν Πατριαρχῶν, τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν Προφητῶν, πληρέστατα δὲ καὶ ἐντελέστατα διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ

¹ Τὰ ἀόρατα τοῦ Θεοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε ἀίδιος αὐτοῦ δόξαμις καὶ θεότης» (Ῥωμ. α' 20).

² Ῥωμ. 6' 15.

καὶ τῶν Ἀποστόλων¹. Περιέχεται δὲ ἡ ὑπερφυσικὴ ἀποκάλυψις τὸ μὲν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ, τὸ δὲ ἐν τῇ Ἱεραῖ Παράδοσει.

§ 5. Ἡ Ἁγία Γραφή.

Ἁγία Γραφή καλεῖται ἡ συλλογὴ τῶν βιβλίων τῶν περιεχόντων τὴν ὑπερφυσικὴν ἀποκάλυψιν.

Ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι Θεόπνευστος, διότι οἱ συντάξαντες τὰ βιβλία αὐτῆς ἐνεπνέοντο ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅπερ οὐ μόνον μετέδιδεν εἰς αὐτοὺς ὀρισμέναις δογματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ ὠδήγει κατὰ τὴν σύνταξιν προφυλάττον ἀπὸ πάσης πλάνης². Ἡ Ἁγία Γραφή διαιρεῖται εἰς Παλαιὰν Διαθήκην (Π. Δ.) καὶ εἰς Καινὴν Διαθήκην (Κ. Δ.)³. Περιέχει δὲ ἡ μὲν Π. Δ. ὅσα ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς Ἰσραηλίτας διὰ τῶν Πατριάρχων, τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν Προφητῶν· ἡ δὲ Κ. Δ. ὅσα ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψεν εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Ἀποστόλων.

§ 6. Τὰ βιβλία τῆς Π. Δ.

Τὰ βιβλία τῆς Π. Δ. εἶναι τεσσαράκοντα ἐξ· διαιροῦνται δὲ εἰς ἱστορικά, εἰς διδακτικὰ καὶ εἰς προφηκικά.

Ἱστορικά εἶναι τὰ ἐξῆς εἴκοσι τρία· 1-5) ἡ Πεντάτευχος, ἧτοι τὰ πέντε βιβλία τοῦ Μωϋσέως, δηλ. ἡ Γένεσις, ἡ Ἔξοδος, τὸ

¹ «Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς Προφήταις, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ» (Ἐβρ. α' 1).

² «Οὐ γὰρ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτὲ προφητεία. ἀλλ' ὑπὸ Πνεύματος Ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι» (Β' Πέτρ. α' 21).

³ Διαθήκη καλεῖται ἡ συμφωνία μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων, καθ' ἣν ὁ μὲν Θεὸς ἐπαγγέλλεται σωτηρίαν εἰς τοὺς φυλάττοντας τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, οἱ δὲ ἄνθρωποι ὑπόσχονται νὰ τηρῶσι τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ (Ἐξόδ. κγ' 22. κδ' 3). Καὶ ἡ μὲν Π. Δ. εἶναι παλαιὰ συμφωνία, γενομένη μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἡ δὲ Κ. Δ. νέα συμφωνία, γενομένη μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ πάντων τῶν ἀνθρώπων.

Λευϊτικόν, οἱ Ἀριθμοὶ καὶ τὸ Δευτερονόμιον· 6) τὸ βιβλίον τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ· 7) τὸ βιβλίον τῶν Κριτῶν· 8) τὸ βιβλίον τῆς Ρούθ· 9—12) τὰ τέσσαρα βιβλία τῶν Βασιλειῶν· 13—14) τὰ δύο βιβλία τῶν Παραλειπομένων· 15—16) τὰ δύο βιβλία τοῦ Ἔσδρα· 17) τὸ βιβλίον τοῦ Νεεμίον· 18) τὸ βιβλίον τοῦ Τωβίτ· 19) τὸ βιβλίον τῆς Ἰουδίθ· 20) τὸ βιβλίον τῆς Ἐσθήθ· 21—23) τὰ τρία βιβλία τῶν Μακκαβαίων.

Διδακτικὰ εἶναι τὰ ἐπόμενα ἐπί· 1) τὸ βιβλίον τοῦ Ἰωβ· 2) τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν· 3) τὸ βιβλίον τῶν Παροιμιῶν Σολομῶντος· 4) τὸ βιβλίον τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ· 5) τὸ βιβλίον τοῦ Ἀσματος τῶν ἁσμάτων· 6) τὸ βιβλίον τῆς Σοφίας Σολομῶντος· 7) τὸ βιβλίον τῆς Σοφίας Σειράχ.

Προφητικὰ εἶναι δέκα ἕξ, ὅσοι δηλ. καὶ οἱ Προφῆται τῆς Π. Δ., οἵτινες διαιροῦνται εἰς μείζονας καὶ εἰς ἐλάσσονας. Καὶ οἱ μὲν μείζονες, οἵτινες καλοῦνται οὕτω, διότι ἔγραψαν μεγαλύτερα συγγράμματα, εἶναι τέσσαρες, οἱ ἐξῆς, Ἡσαΐας, Ἰερεμίας, Ἰεζεκιὴλ καὶ Δανιήλ· οἱ δὲ ἐλάσσονες, οἵτινες καλοῦνται οὕτω, διότι ἔγραψαν μικρότερα συγγράμματα, εἶναι δώδεκα (δωδεκαπρόφητον), οἱ ἐπόμενοι, Ὡσηέ, Ἀμώς, Μιχαίας, Ἰωήλ, Ὀβδιού, Ἰωνᾶς, Ναούμ, Ἀββακούμ, Σοφονίας, Ἀγγαῖος, Ζαχαρίας καὶ Μαλαχίας¹.

Πάντα τὰ βιβλία τῆς Π. Δ. ἐγράφησαν Ἑβραϊστί, πλὴν τοῦ τοῦ Τωβίτ καὶ τοῦ τῆς Ἰουδίθ, ἅτινα ἐγράφησαν Ἀραμαϊστί², καὶ τοῦ δευτέρου καὶ τρίτου τῶν Μακκαβαίων, ἅτινα ἐγράφησαν Ἑλληνιστί. Μετεφράσθησαν δὲ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατὰ τὸν Γ' καὶ Β' αἰῶνα π. Χ. ὑπὸ Ἑλλημι-

¹ Οἱ Παπικοὶ ἀπορρίπτουσι δύο βιβλία, ἧτοι τὸ πρῶτον τοῦ Ἔσδρα καὶ τὸ τρίτον τῶν Μακκαβαίων· οἱ δὲ Διαμαρτυρούμενοι ὀκτώ, ἧτοι τὸ πρῶτον τοῦ Ἔσδρα, τὸ τοῦ Τωβίτ, τὸ τῆς Ἰουδίθ, τὸ τῆς Σοφίας Σολομῶντος, τὸ τῆς Σοφίας Σειράχ καὶ τὰ τρία τῶν Μακκαβαίων.

² Ἀραμαϊκὴ γλῶσσα καλεῖται ἡ λαλουμένη τὸ πάλαι ἐν τῇ Ἀραμαίᾳ, δηλ. τῇ Συρίᾳ καὶ Μεσοποταμίᾳ. Τὴν γλῶσσαν δὲ ταύτην παρέλαβον καὶ οἱ Ἑβραῖοι μετὰ τὴν Βαβυλωνίων αἰχμαλωσίαν (588 π. Χ.).

Ἡμετέροιο μετὰ μελέτησιν

σιῶν Ἰουδαίων. Ἡ μετάφρασις δὲ αὕτη καλεῖται τῶν Ο' (70), διότι κατὰ τὴν παράδοσιν ἐγένετο ὑπὸ ἑβδομήκοντα δύο ἢ διὰ τὸ στρογγύλον τοῦ ἀριθμοῦ, ἑβδομήκοντα ἀνδρῶν.

Εὐαγγ.

§ 7. Τὰ βιβλία τῆς Κ. Δ.

Τὰ βιβλία τῆς Κ. Δ. εἶναι εἴκοσι ἐπὶ διαίρουσιν δὲ εἰς ἱστορικά, εἰς διδακτικά καὶ εἰς προφητικά.

Ἱστορικά εἶναι τὰ ἐξῆς πέντε· 1—4) τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια¹, ἧτοι τὸ κατὰ Ματθαῖον, τὸ κατὰ Μᾶρκον, τὸ κατὰ Λουκᾶν καὶ τὸ κατὰ Ἰωάννην· 5) αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, συγγραφεῖσαι ὑπὸ τοῦ Λουκᾶ.

Διδακτικά εἶναι τὰ ἐπόμενα εἴκοσι ἐν· 1—14) αἱ δεκατέσσαρες ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου, ἧτοι ἡ πρὸς Ῥωμαίους, αἱ δύο πρὸς Κορινθίους, ἡ πρὸς Γαλάτας, ἡ πρὸς Ἐφεσίους, ἡ πρὸς Φιλιπησίους, ἡ πρὸς Κολοσσαεῖς, αἱ δύο πρὸς Θεσσαλονικεῖς, αἱ δύο πρὸς Τιμόθεον, ἡ πρὸς Τίτον, ἡ πρὸς Φιλήμονα καὶ ἡ πρὸς Ἑβραίους· 15—21) αἱ ἑπτὰ καθολικαὶ ἐπιστολαὶ², ἧτοι ἡ τοῦ Ἰακώβου, αἱ δύο τοῦ Πέτρου, αἱ τρεῖς τοῦ Ἰωάννου καὶ ἡ τοῦ Ἰούδα.

Προφητικὸν βιβλίον εἶναι ἓν μόνον, ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου.

Πάντα τὰ βιβλία τῆς Κ. Δ. ἐγράφησαν Ἑλληνιστί, πλὴν τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου, ὅπερ, γραφὴν Ἀρχμαῖστί τῷ 64 μ. Χ., μετεφράσθη Ἑλληνιστί τῷ 67 μ. Χ.

§ 8. Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις.

Ἱερὰ Παράδοσις καλεῖται τὸ σύνολον τῶν ἐξ ἀποκαλύψεως

¹ Εὐαγγέλιον καλεῖται ἡ χαρμόσυτος ἀγγελία περὶ τῆς ἐλευθεωσῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς σωτῆρος τοῦ κόσμου.

² Οὕτω καλοῦνται αὐταί, διότι δὲν ἀπευθύνονται πρὸς ὀρισμέναν Ἐκκλησίαν ἢ πρὸς ὀρισμένα πρόσωπα, ὡς αἱ τοῦ Παύλου, ἀλλὰ πρὸς ἅπαντας τοὺς Χριστιανούς.

ἀληθειῶν, ἃς οἱ Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν μὲν, ἀλλὰ δὲν ἔγραψαν¹.
Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις, διατηρουμένη σφά καὶ ἀκεραία ἐν τῇ ἡμε-
τέρᾳ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, συμπληροῖ καὶ ἐρμηνεύει τὴν Ἁγίαν
Γραφήν, ἣτις πολλαχοῦ εἶναι λίαν σκοτεινὴ καὶ δυσνόητος.
Ἄνευ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως δὲν δυνάμεθα μῆτε τὴν Ἁγίαν
Γραφήν ὀρθῶς νὰ κατανοήσωμεν, μῆτε τὰ μυστήρια καὶ τὰς
ιεροτελεστίας κανονικῶς νὰ ἐκτελέσωμεν². 6

Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις περιέχεται εἰς τοὺς Ἀποστολικούς κανό-
νας, εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, εἰς ἐκείνας
τῶν ἀποφάσεων τῶν Τοπικῶν Συνόδων, αἵτινες ἐπεκυρώθησαν
ὑπὸ Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἢ συμφωνοῦσι πρὸς τὴν Ἁγίαν Γρα-
φήν καὶ τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους, καὶ εἰς ἐκείνην τὴν διδα-
σκαλίαν τῶν Πατέρων, ἣτις ἐπίσης ἐπεκυρώθη ὑπὸ Οἰκουμενι-
κῶν Συνόδων ἢ συμφωνεῖ πρὸς τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ τὰς Οἰ-
κουμενικὰς Συνόδους³.

¹ «Ἔστι δὲ καὶ ἄλλα πολλά, ὅσα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἅτινα, ἐὰν
γράφηται καθ' ἓν, οὐδ' αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βί-
βλια» (Ἰωάν. κα' 25).

² Οἱ Διαμαρτυρούμενοι ἀπορρίπτουσι τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν.

³ Ἐκ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως κατέχει ἡ ἡμετέρα Ὁρθόδοξος Ἐκκλη-
σία καὶ τινὰ ἔθιμα, οἷον τὸν ἐγκαινισμὸν τῶν ναῶν, τὴν κόσμησιν αὐ-
τῶν δι' εἰκόνων καὶ τὴν ἐν αὐτοῖς λυχνασίαν, τὴν προσφορὰν θυμιάμα-
τος, τὴν ὑπὸ τῶν ἱερέων περιβολὴν ἰδιαιτέρας ἐνδυμασίας, τὸν ἁγιασμὸν
τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ μύρου, τὸν τρόπον τῆς τελέσεως τῶν μυστηρίων καὶ
ιεροτελεστιῶν, τὴν τέλεσιν μνημοσύνων, τὸ νὰ σημαίνωμεθα διὰ τοῦ τύ-
που τοῦ Σταυροῦ, τὸ νὰ στρεφώμεθα πρὸς ἀνατολὰς κατὰ τὴν προσευ-
χὴν καὶ ἄλλα.

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΝ

Αἱ δογματικαὶ ἀλήθειαι τῆς Ὀρθοδόξου Χριστιανικῆς θρησκείας περιέχονται συντόμως ἐν τῷ Συμβόλῳ¹ τῆς πίστεως, ὅπερ, ἀποτελούμενον ἐκ δώδεκα ἄρθρων, εἶναι τὸ ἑξῆς:

"Ἄρθρον α΄) Πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, δρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων.

"Ἄρθρον β΄) Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.

"Ἄρθρον γ΄) Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

"Ἄρθρον δ΄) Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποιτίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.

"Ἄρθρον ε΄) Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.

"Ἄρθρον ς΄) Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.

"Ἄρθρον ζ΄) Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κοῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

"Ἄρθρον η΄) Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν.

¹ Ἡ λέξις Σύμβολον, παραγομένη ἐκ τοῦ ῥήματος συμβάλλεσθαι, σημαίνοντος συντίθεσθαι, δηλοῖ σύνθημα, δι' οὗ διακρίνονται οἱ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ ἀπὸ τῶν ἑτεροδόξων.

"Αρθρον θ') *Εἰς μίαν, ἀγίαν, καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.*

"Αρθρον ι') *Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.*

"Αρθρον ια') *Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.*

"Αρθρον ιβ') *Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.*

Τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως διδάσκει ἡμᾶς· Α') τὰ περὶ τοῦ Θεοῦ, τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς συντηρήσεως καὶ κυβερνήσεως τοῦ κόσμου (ἄρθρον α'). Β') τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς δι' αὐτοῦ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου (ἄρθρον β'—ζ'). Γ') τὰ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς δι' αὐτοῦ ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου (ἄρθρον η'). Δ') τὰ περὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν μέσων, δι' ὧν αὕτη ἐνεργεῖ τὸν ἁγιασμὸν τῶν πιστῶν (ἄρθρον θ' καὶ ι'). Ε') τὰ περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς (ἄρθρον ια' καὶ ιβ').

Τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως τὰ μὲν ἐπιτὰ πρῶτα ἄρθρα συνετάχθησαν ὑπὸ τῆς Α' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τὰ δὲ πέντε τελευταῖα ὑπὸ τῆς Β'. Καὶ ἡ μὲν Α' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος συνεκροτήθη ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας τῷ 325 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου κατὰ τοῦ Ἀρείου, πρεσβυτέρου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἀρνούμενου τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἡ δὲ Β' ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 381 ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου κατὰ τοῦ Μακεδονίου, Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἀρνούμενου τὴν θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΘΕΟΥ, ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ, ΤΗΣ ΠΤΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΝΤΗΡΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

"Αρθρον α' τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

Πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων.

§ 9. Ἡ ὑπαρξίς τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ὑπαρξίς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀλήθειαι, ἣν ἀποκαλύπτει ἡ Ἀγία Γραφή ἐν τῷ πρώτῳ αὐτῆς στίχῳ· «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν» (Γεν. α' 1)¹. Ἡ ἀλήθειαι δὲ αὕτη εἶναι τόσον ἔμφυτος εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὥστε μόνον ὁ ἄφρων δύναται νὰ ἀρνηθῇ αὐτήν· «Ἐίπεν ἄφρων ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ οὐκ ἔστι Θεός» (Ψαλμ. ιγ' 1).

Ἄλλὰ καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος ἀποδεικνύει τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ α') ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοῦ κόσμου· β') ἐκ τῆς ἁρμονίας καὶ σκοπιμότητος τῆς επικρατουσῆς ἐν τῷ κόσμῳ· γ') ἐκ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν· δ') ἐκ τοῦ ἐμφύτιου εἰς ἡμᾶς πόθου πρὸς τὸ ἄκρον ἀγαθόν· ε') ἐκ τῆς καθολικῆς ὁμολογίας πάντων τῶν ἐθνῶν.

α') Ἐκ τῆς ὑπάρξεως τοῦ κόσμου. Οὐδὲν τῶν κτισμάτων ἔχει ἐν ἑαυτῷ τὴν αἰτίαν τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ. Τοῦτο ἔχει τὴν αἰτίαν τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ ἐν ἐκείνῳ, ἐκεῖνο ἐν ἄλλῳ καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἀνατρέχοντες δὲ ἀπὸ αἰτίας εἰς αἰτίαν ἀνερχόμεθα εἰς τὴν ὑψίστην αἰτίαν τοῦ παντός. Ὁ κόσμος εἶναι δημιουργημα· ἀλλ' οὐδὲν δημιουργημα ἄνευ δημιουργοῦ. Τὸ σύμπαν εἶναι ἀποτέλεσμα· ἀλλ' οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἄνευ αἰτίας. Δημιουργός δὲ τοῦ κόσμου καὶ αἰτία τοῦ συμπαντος οὐδεὶς ἕτερος εἶναι ἢ αὐτός ὁ Θεός· «Πᾶς οἶκος», λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, «κατασκευάζεται ὑπὸ τίνος, ὁ δὲ τὰ πάντα κατασκευάσας Θεός» (Ἑβρ. γ' 4)².

β') Ἐκ τῆς ἁρμονίας καὶ σκοπιμότητος τῆς επικρατουσῆς ἐν τῷ κόσμῳ. Πάντα τὰ τοῦ κόσμου διατελοῦσιν ἐν ἁρμονίᾳ πρὸς ἄλληλα καὶ πάντα διευθύνονται πρὸς τὸν αὐτὸν τελικὸν σκοπόν. Ἀλλὰ πόθεν ἡ ἁρμονία αὕτη καὶ σκοπιμότης; Ἐκ τύχης; Ἀλλὰ τοῦτο ὄλωις ἐδύνατον. Ἐκ νόμων, οὐς αὐτὴ ἡ φύσις ἔθηκεν εἰς ἑαυτήν; Ἀλλ' ἡ καθ' ἑαυτήν νεκρὰ καὶ

¹ Ἰωάν. ιδ' 1. Ἑβρ. ια' 6.

² Κολοσ. α' 16.

άλογος φύσις δὲν εἶναι δυνατόν νὰ νομοθετῆ. Κατ' ἀνάγκην ἄρα οφείλομεν νὰ παραδεχθῶμεν τὴν ὑπαρξιν Ὁντος πανσόφου, ὅπερ οὐ μόνον ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ συντηρεῖ καὶ κυβερνεῖ αὐτόν, καὶ ἄνευ τοῦ ὁποίου ὅπως οὐδὲν ἐγένετο, οὕτως οὐδὲ νὰ ὑφίσταται δύναται¹.

γ') Ἐκ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν. Ὅταν πράττωμεν τὸ ἀγαθὸν αἰσθανόμεθα χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν, ὅταν δὲ πράττωμεν τὸ κακὸν αἰσθανόμεθα λύπην καὶ ἀδημονίαν· φωνὴ δὲ ἐνδύμουχος διαβεβαιοῖ ἡμᾶς, ὅτι ὑπάρχει Ὑπέρτατον Ὁν ἅγιον καὶ δίκαιον, ὅπερ ἀμείβει τὴν ἀρετὴν καὶ τιμῶρεῖ τὴν κακίαν². Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι πολλάκις ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ οἱ μὲν ἀγαθοὶ οὐ μόνον δὲν ἀμείβονται, ἀλλὰ καὶ κακοδαιμονοῦσιν, οἱ δὲ κακοὶ οὐ μόνον δὲν τιμωροῦνται, ἀλλὰ καὶ εὐδαιμονοῦσιν, ὅπερ ἀδικώτατον τὸ γεγονός ὅμως τοῦτο ἀποδεικνύει ἀκριβῶς ὅτι πάντως θὰ θριαμβεύσῃ ἡ δικαιοσύνη ἐν ἄλλῳ τινὶ κόσμῳ, ὅτι δηλ. ὑπάρχει Θεὸς δικαιοκρίτης, ὅστις θὰ ἀποδώσῃ εἰς ἕκαστον κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

δ') Ἐκ τοῦ ἐμφύτου εἰς ἡμᾶς πόθου πρὸς τὸ ἄκρον ἀγαθόν. Ὅσον πλοῦτον καὶ ἂν ἔχη ὁ ἄνθρωπος, ὅσης δόξης καὶ τιμῆς καὶ ἂν ἀπολαύῃ, ὅσον εὐδαίμων καὶ ἂν εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς, δὲν εὐχαριστεῖται πάντοτε αἰσθάνεται, ὅτι λείπει τι ἀπ' αὐτοῦ, ἵνα εἶναι ἐντελῶς εὐδαίμων· πάντοτε ποθεῖ ἀνώτερόν τι καὶ τελειότερον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ πόθος οὗτος δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐτέθῃ εἰς ἡμᾶς ἄνευ λόγου, ἔπεται, ὅτι ὑπάρχει ἄκρον ἀγαθόν, πρὸς ὃ φέρεται ἡ ψυχὴ ἡμῶν. Τὸ ἄκρον δὲ τοῦτο ἀγαθόν οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ αὐτὸς ὁ Θεός³.

ε') Ἐκ τῆς καθολικῆς ὁμολογίας πάντων τῶν ἐθνῶν. Ἡ ἱστορία διδάσκει, ὅτι ἅπαντα τὰ ἔθνη, ἡμέρα καὶ ἄγρια, πεπολιτισμένα καὶ ἀπολίτιστα, παρεδέχθησαν τὴν ὑπαρξιν Θεοῦ.

¹ Ῥωμ. α' 20.

² Ῥωμ. β' 15.

³ Ψαλμ. 15' 15.

Δέν υπῆρξεν, οὐδὲ ὑπάρχει ἀνθρωπίνη κοινωνία μὴ πιστεύουσα εἰς Θεόν. Τόσον δὲ ἔμφυτος εἰς τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ἡ περὶ Θεοῦ ιδέα, ὥστε προτιμῶσιν οὗτοι νὰ θεοποιῶσι καὶ ζῶα καὶ δένδρα καὶ λίθους παρὰ νὰ ἀρνηθῶσι τὴν ὑπαρξίν Θεοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο τί ἀποδεικνύει; Οὐδὲν ἕτερον ἢ ὅτι ἡ περὶ Θεοῦ ιδέα δὲν εἶναι τυχαία ἐπινώσεις, διότι ἐάν ἦτο τοιαύτη, θὰ ἀνεργί- νετο εἰς τινὰς μόνον ἀνθρώπους, οὐχὶ δὲ εἰς πάντας, καὶ κατὰ τινὰς μόνον ἐποχάς, οὐχὶ δὲ πάντοτε.

§ 10. Τὸ ἐνιαῖον τοῦ Θεοῦ.

Εἰς εἶναι ὁ Θεός. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην διακηρύττει ἡ Ἁγία Γραφή ἐν τῇ πρώτῃ ἐντολῇ τοῦ Δεκαλόγου: «Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου· οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροὶ πλὴν ἐμοῦ» (Ἐξοδ. κ' 2, 3)¹.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος καταδεικνύει, ὅτι εἰς μόνον δύναται νὰ εἶναι ὁ Θεός. Ἐάν ὑπῆρχον πολλοὶ θεοί, ἢ θὰ εἶχον πάντες τὰς αὐτὰς τελειότητας, καὶ τότε θὰ ἦσαν περιττοί, ἢ ὁ μὲν θὰ εἶχε τούτας, ὁ δὲ ἐκείνας, καὶ τότε θὰ ἦσαν ἀτελεῖς. Ἐάν ὑπῆρχον πολλοὶ θεοί, ὁ εἰς θὰ ἐξουδετέρου τὸν ἄλλον· ἡ παντοδυναμία τοῦ ἐνός θὰ περιόριζε τὴν παντοδυναμίαν τοῦ ἄλλου. Ἐάν ὑπῆρχον πολλοὶ θεοί, δὲν θὰ ὑπῆρχεν ἐν τῷ κόσμῳ ἐνό- της, δὲν θὰ ἐπεκράτει ἐν αὐτῷ ἀρμονία, δὲν θὰ διηρθύνετο τὸ σύμπαν πρὸς τὸν αὐτὸν τελικὸν σκοπόν. Ἐάν πολλοὶ ἄρχωσι τῆς κτίσεως, οὐδεὶς ἄρχει· διότι ἡ πολυχρηγία εἶναι ἀναρχία. Ἐάν ὁ Θεός δὲν εἶναι εἷς, οὐδὲ Θεός εἶναι· διότι ἡ πολυθεΐα εἶναι ἀθεΐα.

§ 11. Ἡ οὐσία καὶ αἱ ιδιότητες τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Θεός εἶναι ἀπόλυτον πνεῦμα², ἡτοι ἀπόλυτον ὄν ἔχον ἀπόλυτον νοῦν καὶ ἀπόλυτον θέλησιν.

¹ Δευτερ. 5' 4. Ἦσ. μδ' 7. Ἰωάν. ιζ' 3. Α' Κορ. η' 4. Ἐρεσ. δ' 6.

² «Πνεῦμα ὁ Θεός» (Ἰωάν. δ' 24). Ἡ Ἁγία Γραφή, ἀποδίδουσα εἰς τὸν Θεὸν ὀφθαλμούς, χεῖρας κτλ., παριστᾷ διὰ τούτων μεταφορικῶς τὰς

Ὡς ἀπόλυτον πνεῦμα ὁ Θεὸς εἶναι.

α') αἰώνιος ¹, δηλ. δὲν ἔχει ἀρχήν, οὐδὲ τέλος. Διὰ τοῦτο δὲ εἶναι καὶ ἀναλλοίωτος ², δηλ. μένει πάντοτε ὁ αὐτός.

β') πανταχοῦ παρών ³. Διὰ τοῦτο δὲ εἶναι καὶ ἀπειρος ⁴, δηλ. δὲν ἔχει πέρας.

γ') παντογνώσις ⁵, τούτέστι γινώσκει ἀκριβέστατα πάντα τὰ πραγματικὰ καὶ δυνατὰ τοῦ παρελθόντος, τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος.

δ') πάνσοφος ⁶, τούτέστι γινώσκει τὰ ἄριστα τῶν μέσων καὶ δι' αὐτῶν διευθετεῖ τὰ πάντα οὕτως, ὥστε νὰ ἀνταποκρίνωνται τελείως εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς ἀγιότητος καὶ ἀγαθότητος αὐτοῦ.

ε') παντοδύναμος ⁷, τούτέστι δύναται νὰ πράττη πᾶν, ὅ,τι θέλει, πλὴν τοῦ κακοῦ, ὅπερ δὲν θέλει.

διαφόρους αὐτοῦ ιδιότητας, ὡς διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν παγγνωσίαν, διὰ τῶν χειρῶν τὴν παντοδυναμίαν.

¹ «Πρὸ τοῦ ὄρη γεννηθῆναι καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν καὶ τὴν οἰκουμένην, καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ» (Ψαλμ. πθ' 2).

² Ἰακώβ α' 17. Ἡ Ἁγία Γραφή λέγουσα, ὅτι ὁ Θεὸς διενόηθη ἢ ἐνεθυμήθη ἢ μετεμελήθη ἢ ὠργίσθη κτλ., ἐκφράζει εἰκονικῶς τὴν ἐξῆς ἀλήθειαν· ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι διὰ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν μετέβηλον τὴν πρὸς τὸν Θεὸν σχέσιν, ὥφειλεν ὁ Θεός, ὡς ἀναλλοίωτος, νὰ προσενεχθῆ ἤδη πρὸς αὐτοὺς ἄλλως ἢ πρότερον.

³ «Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου; καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, σὺ ἐκεῖ εἶ· ἐὰν καταβῶ εἰς τὸν ἄδην, πάρει· ἐὰν ἀναλάβω τὰς πτέρυγας μου κατ' ὄρθρον καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης, καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ χεὶρ σου ὁδηγήσει με, καὶ καθέξει με ἡ δεξιὰ σου» (Ψαλμ. ρλη' 7—10). Ἡ Ἁγία Γραφή λέγουσα, ὅτι ὁ Θεὸς κατοικεῖ ἐξαιρέτως ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τισι τόποις τῆς γῆς, ἐννοεῖ, ὅτι ἐν τοῖς τόποις τούτοις ἐκδηλοῦται σαφέστερον ἢ ἐνέργεια καὶ χάρις αὐτοῦ.

⁴ Γ' Βασιλ. η' 27.

⁵ Α' Ἰωάν. γ' 20.

⁶ «Ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, Κύριε· πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας» (Ψαλμ. ργ' 24).

⁷ Λουκ. α' 37.

ς') *πανάγιος*¹, τουτέστιν ἀγαπᾷ καὶ θέλει μόνον τὸ ἀγαθόν, μισεῖ δὲ καὶ βδελύσσεται τὸ κακόν.

ζ') *δίκαιος*², τουτέστιν ἀμείβει τὸ ἀγαθὸν καὶ τιμωρεῖ τὸ κακόν εἴτε ἐν τῷ ἐνεστώτι κόσμῳ εἴτε ἐν τῷ μέλλοντι.

η') *πανάγαθος*³, τουτέστι πλήρης εὐνοίας πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, πλήρης ἀγάπης πρὸς αὐτούς⁴, μακρόθυμος πρὸς τοὺς ἀμαρτάνοντας καὶ οἰκτιρῶν πρὸς τοὺς μετανοοῦντας⁵.

θ') *ἀληθινός*⁶, τουτέστιν ἀποκαλύπτει μόνον τὴν ἀλήθειαν, καὶ πιστός⁷, τουτέστιν ἐκπληροῖ τὰς ὑποσχέσεις αὐτοῦ καὶ ἀπειλὰς.

§ 12. Ἡ Ἁγία Τριάς.

Ὁ Θεὸς εἶναι εἷς καὶ οὐσίαν, ἀλλὰ τριουπόστατος. Ἐν τῷ ἐνὶ δηλ. καὶ οὐσίαν Θεῶ διακρίνονται τρία πρόσωπα ἢ τρεῖς ὑποστάσεις, ὁ Πατήρ, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Τὸ τριουπόστατον τῆς Θεότητος μαρτυρεῖται καὶ ὑπὸ τῆς Π. Δ. καὶ ὑπὸ τῆς Κ. Κ. καὶ ἡ μὲν Π. Δ., ἔχουσα ὑπ' ὄψει τὴν εἰς τὸν πολυθεϊσμὸν ῥοπὴν τῶν Ἑβραίων, ὑποδηλοῖ μόνον τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος. Οὕτω ὁ μὲν Θεὸς πρὸ τῆς πλάσεως τοῦ ἀνθρώπου λέγει· *Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' οἰοίωσιν* (Γεν. α' 26), μετὰ δὲ τὴν πτώσιν αὐτοῦ· *Ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν γινώσκων καλὸν καὶ πονηρόν* (Γεν. γ' 22), κατὰ δὲ τὴν ἐν Βαβυλῶνι πυργοποιίαν· *Δεῦτε καὶ καταβάντες συγγέωμεν αὐτῶν ἐκεῖ*

¹ Λευκ. ιθ' 2.

² «Ὁ Θεὸς ἀποδώσει ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Οὐ γὰρ ἔστι προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ» (Ῥωμ. β' 6, 11).

³ «Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰμὴ εἰς ὁ Θεός» (Λουκ. ιη' 19).

⁴ «Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν» (Α' Ἰωάν. δ' 8).

⁵ «Οἰκτιρῶν καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος» (Ψαλμ. ρβ' 8).

⁶ Ἑβρ. ε' 18.

⁷ Ματθ. κδ' 35.

τὴν γλῶσσαν» (Γεν. ια' 7). οἱ δὲ Ἄγγελοι κράζουσιν· «Ἅγιος (ὁ Πατήρ), ἄγιος (ὁ Υἱός), ἄγιος (τὸ Ἅγιον Πνεῦμα) Κύριος Σαβαώθ»¹ (Ἦσ. ς' 3). Ἡ δὲ Κ. Δ. σαφῶς καὶ ῥητῶς ἀποκαλύπτει τὸ τρισυπόστατον τῆς Θεότητος. Οὕτως ὁ μὲν Σωτήρ, πέμπων τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἰς τὸ κήρυγμα, ἐντέλλεται· «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (Ματθ. κη' 19). ὁ δὲ Ματθαῖος μαρτυρεῖ, ὅτι· «Βαπτισθεὶς ὁ Ἰησοῦς ἀνέβη εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ὕδατος· καὶ ἰδοὺ ἀνέφχθησεν αὐτῷ οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν καὶ ἐρχόμενον ἐπ' αὐτόν. Καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα· Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠδδόκησα»² (Ματθ. γ' 16, 17). ὁ δὲ Ἰωάννης λέγει· «Τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ Πατήρ, ὁ Λόγος καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· καὶ οὗτοι οἱ τρεῖς ἐν εἰσιν» (Α' Ἰωάν. ε' 7).

Ὁ Πατήρ εἶνε Θεός³, ἀλλὰ καὶ ὁ Υἱός Θεός⁴ καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα Θεός⁵. δὲν εἶναι ἕμως τρεῖς Θεοί, ἀλλ' εἰς καὶ μόνος, διότι μία καὶ μόνη ἡ οὐσία.

Τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἀγίας Τριάδος οὐδὲν εἶναι πρῶτον ἢ ὕστερον, μεῖζον ἢ ἕλαττον, ἀλλὰ πάντα ἴσα. Διακρίνονται δὲ μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ μὲν Πατήρ εἶναι ἀγέννητος, ὁ δὲ Υἱός γεννητός ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, τὸ δὲ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορευτὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀπ' αἰῶνος⁶.

¹ Ἡ λέξις Σαβαώθ εἶναι Ἑβραϊκὴ σημ. στρατιάς, ἡ δὲ φράσις Κύριος Σαβαώθ δηλοῖ τὸν Θεόν ὡς τὸν κύριον πάντων τῶν ὄντων τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς.

² Ἐν ᾧ ἠδδόκησα = ἐν ᾧ εὐηρεστήθη, ὃν ἠγάπησα.

³ Ἐφεσ. α' 3.

⁴ Ἰωάν. ι' 37. Ματθ. κη' 18. Ῥωμ. θ' 5.

⁵ Πράξ. ε' 3, 4.

⁶ Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ἔμην παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ» (Ἰωάν. ιε' 26). Τὴν ῥητὴν ταύτην διδασκαλίαν

§ 13. Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου καθ' ὅλον.

Ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ἐν χρόνῳ¹ ἐκ τοῦ μηδενός² διὰ μόνου τοῦ λόγου αὐτοῦ³.

Ὁ κόσμος διαιρεῖται εἰς ὄρατον καὶ εἰς ἀόρατον. Καὶ ὄρατός μὲν εἶναι τὰ ὕλικά ὄντα τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἀόρατος δὲ οἱ Ἄγγελοι.

Ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε πρῶτον τοὺς Ἄγγελους, δεύτερον τὰ ὕλικά ὄντα τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τελευταῖον τὸν ἄνθρωπον. Πάντα δὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δημιουργηθέντα ἦσαν ἄριστα⁴.

Κατὰ ταῦτα τὸ κακὸν δὲν προέρχεται ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' εἶναι προῖον τῆς ὑπὸ τῶν λογικῶν κτισμάτων κακῆς χρήσεως τῆς ἐλευθέρας αὐτῶν βουλήσεως.

Αἰτία τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου δὲν εἶναι ἀνάγκη τις τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἡ ἀπειρος αὐτοῦ ἀγάπη καὶ ἀγαθότης. Ὁ Θεὸς δηλ. ἔκτισε τὸν κόσμον οὐχὶ διότι εἶχεν ἀνάγκην αὐτοῦ, ἀλλὰ διότι ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ αὐτὸν μέτοχον τῆς μακαριότητος αὐτοῦ.

§ 14. Οἱ Ἄγγελοι.

Οἱ Ἄγγελοι εἶναι πνεύματα, ἧτοι ὄντα ἔχοντα νοῦν καὶ θέλησιν, ἀσώματα, ἀόρατα καὶ ἀθάνατα. Ἐδημιουργήθησαν δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀγαθοί, διότι πᾶν, ὅ,τι ἐποίησεν ὁ Θεός, ἦτο ἄριστον. Προϊόντος ὅμως τοῦ χρόνου πολλοὶ τούτων ἀλαζονευθέντες ἠθέλησαν νὰ ἐξισωθῶσι πρὸς τὸν Θεόν, νὰ γείνωσιν ἀνεξάρτητοι καὶ νὰ ιδρύσωσιν ἰδίαν βασιλείαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ

τοῦ Σωτῆρος διέστρεψεν ἡ Παπικὴ κοινωνία προσθέσασα εἰς τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως τὸ Filioque (καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ), δηλ. ἐκπορεύεται τὸ Ἅγιον Πνεῦμα τὴν διαστροφὴν δὲ τούτην ἀπεδέχθησαν καὶ οἱ Διαμαρτυρομένοι.

¹ Ἰωάν. ιζ' 5.

² Β' Μακκαβ. ζ' 28.

³ Γεν. α' 3.

⁴ Γεν. α' 31.

Διαβόλου ἢ Σατανᾶ¹. Διὰ τοῦτο δὲ ἐξέπεσον τῆς θείας χάριτος καὶ δόξης. "Ἐκτοτε οἱ Ἄγγελοι διαιροῦνται εἰς ἀγαθοὺς καὶ εἰς πονηροὺς ἢ δαίμονας.

Οἱ ἀγαθοὶ Ἄγγελοι εἶναι πολλοὶ². διαιροῦνται δὲ εἰς ἑννέα τάγματα, ἅτινα ἀποτελοῦσι τρεῖς διακοσμήσεις. Καὶ ἡ μὲν πρώτη διακοσμησις περιλαμβάνει τὰ Σεραφεῖμ, τὰ Χερουβείμ καὶ τοὺς Θρόνους· ἡ δὲ δευτέρα τὰς Κυριότητες, τὰς Δυνάμεις καὶ τὰς Ἐξουσίας· ἡ δὲ τρίτη τὰς Ἀρχάς, τοὺς Ἀρχαγγέλους καὶ τοὺς Ἀγγέλους. Ἔργον δὲ τῶν ἀγαθῶν Ἀγγέλων εἶναι νὰ ὑπηρετῶσι τὸν Θεὸν καὶ νὰ χρησιμεύωσιν ὡς φύλακες τῶν ἀνθρώπων³.

Οἱ πονηροὶ Ἄγγελοι ἢ οἱ δαίμονες εἶναι ἐπίσης πολυάριθμοι⁴. Οὗτοι μισοῦσι τὸν Θεὸν καὶ προσπαθοῦσι διὰ παντοίων μέσων νὰ διαφθείρωσι τοὺς ἀνθρώπους ἀποτρέποντες ἀπὸ τοῦ καλοῦ καὶ προτρέποντες εἰς τὸ κακόν⁵.

Διὰ τοῦτο καθήκον ἀπαραίτητον ἔχομεν νὰ ἀνθισταμέθα παντὶ σθένει καὶ πάσαις δυνάμεσι κατὰ τοῦ Διαβόλου. Πρέπει δὲ νὰ γινώσκωμεν, ὅτι ὁ Διάβολος παρακινεῖ μόνον ἡμᾶς εἰς τὴν ἁμαρτίαν, δὲν δύναται ὅμως νὰ ἐξαναγκάσῃ εἰς ταύτην. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὄν ἐλεύθερον καὶ αὐτεξούσιον. Τὴν ἐλευθερίαν δὲ καὶ τὸ αὐτεξούσιον αὐτοῦ οὔτε ὁ Διάβολος, οὔτε αὐτὸς ὁ Θεὸς δύναται νὰ βιάσῃ. Ὡστε τὸ νὰ ἁμαρτιάνωμεν ἢ μὴ ἁμαρτιάνωμεν ἐξ ἡμῶν μόνων ἐξαρτῶνται.

§ 15. Ὁ ἄνθρωπος.

Μετὰ τὰ ὑλικά ὄντα τῆς γῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ ἐδημιούργησεν

¹ Ἡ λέξις Σατανᾶς εἶναι Ἑβραϊκὴ σημαίνουσα ἀντίπαλον, ἐναντίον.

² Δαν. ζ' 10.

³ Ἐκαστος Ὀρθόδοξος Χριστιανὸς ἔχει ἴδιον Ἄγγελον φύλακα τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ, καλούμενον Ἄγγελον φύλακα.

⁴ Λουκ. η' 30.

⁵ «Ὁ ἀντίδικος ὑμῶν Διάβολος, ὡς λέων ὠρυόμενος, περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπίῃ, ᾧ ἀντίστητε στερεοὶ τῇ πίστει» (Α' Πέτρ. ε' 8, 9).

ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ὅσους συνίσταται ἐκ σώματος ὕλικου καὶ ἐκ ψυχῆς ἢ πνεύματος ἀθλοῦ καὶ λογικοῦ.

Καὶ τὸ μὲν σῶμα ἔπλασεν ὁ Θεὸς λαβὼν χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, τὴν δὲ ψυχὴν ἐμφυγῆσας εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀνθρώπου πνοὴν ζωῆς. Ἐκ μιᾶς δὲ τῶν πλευρῶν τοῦ ἀνθρώπου, ὃν ὁ Θεὸς ὠνόμασεν Ἀδὰμ (δηλ. ἄνθρωπον), ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὴν βοηθὸν αὐτοῦ, ἣν ὁ Ἀδὰμ ὠνόμασεν Εὐάν (δηλ. ζωὴν, διότι αὕτη ἐγένετο μήτηρ ἀπάντων τῶν ζώντων). Ἐκ τοῦ Ἀδὰμ δὲ καὶ τῆς Εὐᾶς κατὰγεται σύμπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Ἡ ψυχὴ ἢ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα Θεοῦ. Ὁ ἄνθρωπος δηλ. ἔλαβε παρὰ τοῦ Θεοῦ εὐθὺν νοῦν, ἀγνὴν θέλησιν, ὑγιᾶ συνείδησιν, πνευματικὴν καὶ σωματικὴν ἀθανασίαν¹, τελείαν ἀρμονίαν μεταξὺ τῶν πνευματικῶν καὶ σωματικῶν κλίσεων καὶ πλήρη κυριερχίαν ἐπὶ τῶν ἐπιγείων κτισμάτων. Τοιοῦτοτρόπως ἡ μὲν εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου ἦτο μεγίστη, ἡ δὲ γαλήνη τῆς συνειδήσεως ἀνέκφραστος.

§ 16. Ἡ δοκιμασία καὶ πτώσις τοῦ ἀνθρώπου.

Προκίσας ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον διὰ τοιούτων δώρων, ἔδειξεν εἰς αὐτὸν ὡς ὑψηλὸν σκοπὸν τὴν ἀνίπτυξιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ καὶ τὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ δυνατόν ὁμοίωσιν.

Ὁ ἄνθρωπος ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἰκανὸς καὶ πρὸς δικτήρησιν τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ καταστάσεως καὶ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ὑψηλοῦ αὐτοῦ σκοποῦ. Ἀλλὰ συνάμα ἐδημιουργήθη καὶ ἐλεύθερος. Κατ' ἀκολουθίαν ἐξ αὐτοῦ ἐξηρτάτο ἡ νὰ ἐμμένῃ ἐν τῷ ἀγαθῷ καὶ νὰ προκόπτῃ ἐν αὐτῷ βουηθούμενος ὑπὸ τῆς θείας χάριτος, ἢ νὰ ἐκτραπῇ πρὸς τὸ κακόν. Ἴνα δὲ ὁ ἄνθρωπος δυνηθῇ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὑπακοὴν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ ἵνα ἔχῃ καὶ μέσον πρὸς ἀσκησιν καὶ τελείωσιν τῆς ἐλευθε-

¹ «Ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν ἄνθρωπον ἐπ' ἀφαιρέσει φθόνου δὲ Διαβόλου θάνατος ἐπῆλθεν εἰς τὸν κόσμον» (Σοφ. Σολ. 6' 23, 24).

ρίκς αὐτοῦ καὶ παγίωσιν αὐτῆς ἐν τῷ ἀγαθῷ, ἔπρεπε νὰ δοκιμασθῇ. Τὴν δοκιμασίαν δὲ ταύτην ὑπέστη λαβὼν παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἐντολὴν νὰ μὴ φάγῃ ἐκ τοῦ καρποῦ τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ¹, διότι καθ' ἦν ἡμέραν θὰ φάγῃ ἀπ' αὐτοῦ θὰ ἀποθάνῃ.

Ἡ ἐκπλήρωσις τῆς θείας ἐντολῆς ἦτο εὐχερής, ἡ δὲ ἀπειληθεῖσα τιμωρία βαρεῖα· καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος, ἀπατηθείς ὑπὸ τοῦ Διαβόλου ², λαβόντος μορφήν ὄφρος, παρέβη ταύτην.

§ 17. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου.

Παραβὰς ὁ ἄνθρωπος τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ διέπραξε μέγιστον ἁμάρτημα· α') διότι παρέβη βῆτην ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ· β') διότι παρέσχε πίστιν εἰς τοὺς λόγους τοῦ Διαβόλου εἰπόντος πρὸς αὐτόν, ὅτι δὲν θὰ ἀποθάνῃ, ἐὰν φάγῃ ἐκ τοῦ ἀπηγορευμένου καρποῦ· γ') διότι ἐπίστευσεν εἰς τὴν συκοφαντίαν τοῦ Διαβόλου, ὅτι ὁ Θεὸς ἐκ φθόνου ἀπηγόρευεν εἰς αὐτόν νὰ φάγῃ ἐκ τοῦ καρποῦ· δ') διότι ὑπερηφανευθεὶς ἠθέλησε νὰ εἶναι ὡς Θεός· ε') διότι οὐδόλως ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὰς πολλὰς καὶ μεγάλας πρὸς αὐτόν εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ.

Ἀμαρτήσας ὁ ἄνθρωπος διέφθιρε τὴν ὄλην αὐτοῦ φύσιν. Ὁ νοῦς αὐτοῦ ἠμεβλύθη· ἡ θέλησις ἐμολύνθη· ἡ συνειδήσις ἐπωρώθη· ἡ σωματικὴ ἀθανασία ἀντικατεστάθη ὑπὸ θλίψεων καὶ

¹ Οὕτω καλεῖται τὸ δένδρον τοῦτο ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος, ὅπερ θὰ ἐπέφερον ἡ ἀπόλαυσις τοῦ καρποῦ αὐτοῦ. Ἐὰν δηλ. ὁ ἄνθρωπος ἔτρωγεν ἐκ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ θὰ ἐγίνωσκε τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν. Ἡ γνώσις ὅμως, ἣν θὰ ἐλάμβανεν ὁ ἄνθρωπος τρώγων ἐκ τοῦ καρποῦ τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἤθελεν εἶναι διάφορος τῆς γνώσεως, ἣν θὰ ἐλάμβανε μὴ τρώγων ἐξ αὐτοῦ· διότι ἐκείνη μὲν θὰ ἦτο ἀπλῆ γνώσις τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, αὕτη δὲ τοιαύτη ἐπίγνωσις τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ὥστε ὁ ἄνθρωπος πάντοτε μὲν θὰ ἔπραττε τὸ ἀγαθόν, πάντοτε δὲ θὰ ἀπέφευγε τὸ κακόν.

² Ἀποκαλ. ιβ' 9.

ταλαιπωριῶν καὶ ἀσθενειῶν καὶ τέλος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ θανάτου¹. ἢ μεταξὺ τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος ἀρμονία διαταράχθη· ἢ ἐπὶ τῶν ἐπιγείων κτισμάτων κυριαρχία ἀπωλέσθη κατὰ τὸ πλεῖστον· ἐνὶ λόγῳ ἢ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ διεφθάρη καὶ ἐξηχρειώθη χωρὶς ὅμως τὰ καταστροφῇ ἐντελῶς καὶ ἐξαλειφθῆ. Οὕτω δὲ ὁ ἄνθρωπος, ἀπομακρυνθεὶς τοῦ Θεοῦ, ἐστερήθη πάσης εὐδαιμονίας καὶ πάσης γαλήνης τῆς συνειδήσεως.

Τὰ λυπηρὰ ἀποτελέσματα τῆς ἁμαρτίας τῶν προπατόρων δὲν περιορίσθησαν εἰς αὐτοὺς μόνους, ἀλλὰ μετεδόθησαν διὰ τῆς γεννήσεως ὡς κληρονομικὸν μόλυσμα καὶ ῥοπή πρὸς τὸ κακὸν εἰς ἅπαντας τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν². Διὰ τοῦτο ἅπαντες οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἔνοχοι καὶ μέτοχοι τοῦ καλουμένου προπατορικῆς ἁμαρτήματος, πλὴν ἑνὸς καὶ μόνου, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διότι οὗτος δὲν εἶναι ἀπλῶς ἄνθρωπος, ἀλλὰ Θεοάνθρωπος, καὶ δὲν ἐγεννήθη φυσικῶς, ἀλλ' ὑπερφυσικῶς, παρκαθῆς ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου³.

§ 18. Ἡ συντήρησις καὶ κυβένησις τοῦ κόσμου.

Δημιουργήσας ὁ Θεὸς τὸν κόσμον δὲν ἐγκατέλιπεν αὐτόν, ἀλλὰ συντηρεῖ καὶ κυβερνεῖ αὐτόν. Καὶ συντήρησις μὲν εἶναι ἡ

¹ Εἰ καὶ οἱ πρωτόπλαστοι δὲν ἀπέθανον εὐθὺς μετὰ τὴν παρακοήν, ἀλλ' ἐζησαν ἰκανὸν χρόνον μετ' αὐτήν, ὅμως ἐγένοντο θνητοὶ εὐθὺς ἀπὸ τῆς παραβάσεως τῆς θείας ἐντολῆς.

² «Δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθε, καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διήλθεν, ἐφ' ᾧ πάντες ἥμαρτον» (Ῥωμ. ε' 12).

³ Λουκ. α' 35. Ἡ Παπική κοινωρία διδάσκει τὴν ἄσπιλον σύλληψιν τῆς Θεοτόκου, ὅτι δηλ. ἡ Θεοτόκος ἐγεννήθη ἄνευ προπατορικῆς ἁμαρτήματος, ὅπερ ἐσφαλμένον, διότι, ὡς πάντες οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ αὐτὴ φυσικῶς ἐγεννήθη. Ἡ δὲ ἡμετέρα Ἐκκλησία, καλοῦσα τὴν Θεοτόκον ἄσπιλον, ἀμόλυντον κτλ., ἐννοεῖ, ὅτι αὕτη, προωρισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἵνα γένηται Θεομήτωρ, ἦτο ἀπηλλαγμένη τῶν προαιρετικῶν ἁμαρτημάτων οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ προπατορικῆς.

ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, δι' ἧς διατηρεῖ τὴν ὑπαρξίν τοῦ τε κόσμου καθ' ὅλου καὶ τῶν καθ' ἕκαστον κτισμάτων ἰδίᾳ ὡς θέλει καὶ ἐφ' ὅσον θέλει· κυβέρνησις δὲ ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, δι' ἧς διευθύνει τὰ πάντα πρὸς τὸν σκοπὸν, δι' ὃν ἐπλάσθησαν¹. Ἡ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δὲ συντήρησις καὶ κυβέρνησις τοῦ κόσμου καλεῖται *θεία πρόνοια*.

Ὁ Θεὸς δὲν προνοεῖ μόνον γενικῶς περὶ τοῦ κόσμου, ἀλλὰ καὶ εἰδικῶς περὶ τῶν καθ' ἕκαστον κτισμάτων. Τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς θείας προνοίας, ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου μέχρι τοῦ χόρτου τοῦ ἀγροῦ καὶ ἀπὸ τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σωμάτων μέχρι τῆς κινήσεως τῶν εὐτελεστάτων ὄντων. Οὐδὲν ἐν τῷ κόσμῳ συμβαίνει ἐξ εἰμαρμένης ἢ πεπρωμένου, οὐδὲν ἐξ αὐτομάτου· ἀλλὰ τὸ πᾶν κατὰ διαταγὴν τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦλάχιστον κατὰ παραχώρησιν αὐτοῦ. Κεὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι πράγματά τινα φαίνονται εἰς ἡμᾶς ἀνώμαλα καὶ ἄτοπα, αἰτία ὅμως τούτου εἶναι, ὅτι ἡμεῖς οὔτε τὸν ὅλον σύνδεσμον καὶ τὴν συνάφειαν τῶν πραγμάτων γινώσκομεν, οὔτε τὰς ἀνεξιχνιάστους τοῦ Θεοῦ βουλάς ἐννοοῦμεν.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Θεὸς φροντίζει περὶ πάντων τῶν κτισμάτων, μεριμνᾷ ἰδιαίτερος περὶ τοῦ ἀνθρώπου οὐ μόνον ὀδηγῶν αὐτὸν εἰς τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ καὶ μετατρέπων εἰς τὸ ἀγαθὸν τὰς κακὰς αὐτοῦ πράξεις. Τὴν ὑπάτην δὲ περὶ τοῦ ἀνθρώπου μεριμναν κατέδειξεν ὁ Θεὸς κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ ἀπολυτρώσει τοῦ ἀνθρώπου γένους διὰ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. Διὰ ταῦτα ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν ἀκράδαντον πεποιθήσιν εἰς τὴν θεϊκὴν πρόνοιαν. Ἡ πεποιθήσις δὲ αὕτη οὐ μόνον πληροῖ εὐφροσύνας τὴν ψυχὴν ἡμῶν, ὅτι ἐν πᾶσιν ἐκτελεῖται τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐπιχέει

¹ «*Ἄντα τελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν καὶ ἐκλείψουσι, καὶ εἰς τὸν χόρῳ αὐτῶν ἐπιστρέψουσι. Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς*» (Ψαλμ. ργ' 29, 30). «*Εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ, σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς κλίβατον βαλλόμενον, ὁ θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσεν, οὐ πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς, ὀλιγόπιστοι ;*» (Ματθ. ς' 30).

βάλλομαι κατηγορίας κατὰ τοὺς κινδύνους καὶ τὰς θλίψεις καὶ τὰς συμφορὰς τοῦ βίου, εἰς ἃς οὐχὶ σπανίως ὑποκείμεθα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙ' ΑΥΤΟΥ ΣΩΤΗΡΙΑΣ
ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ἄρθρον β'—ζ' τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

β'. «Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο».

γ'. «Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα».

δ'. «Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα».

ε'. «Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς».

ς'. «Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς».

ζ'. «Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος».

§ 19. Γενικὴ διδασκαλία περὶ τῆς σωτηρίας
τοῦ ἀνθρώπου.

Διὰ τῆς παρακοῆς τῶν προπατόρων εἰσηλθεν εἰς τὸν κόσμον ἡ ἁμαρτία καὶ ὁ θάνατος. Διὰ τοῦτο ὁ ἄνθρωπος ἤθελεν εἶναι καταδικασμένος εἰς αἰώνιον τιμωρίαν, ἐὰν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἀπειρῶ αὐτοῦ σοφίᾳ καὶ ἀγαθότητι δὲν εὑρίσκε μέσον, δι' οὗ νὰ ἐκανοποιηθῇ μὲν ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ, ἢ ἀπαιτούσα εὐλόγως τὴν

τιμωρίαν τοῦ ἀμαρτήσαντος ἀνθρώπου, νὰ ἐξαλειφῶσι δὲ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἠδύνατο διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ δυνάμεων οὔτε τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ νὰ ἱκανοποιήσῃ, οὔτε τὰ ἀποτελέσματα τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος νὰ ἐξαλείψῃ, ἀπεφάσισεν ὁ Θεὸς νὰ ἀποστείλῃ εἰς τὸν κόσμον τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, ὅστις ἐνανθρωπήσας καὶ ἀναλαβὼν ὅλας τὰς ἀμαρτίας τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ὑποστὰς δι' αὐτὰς τὸν σιαυρικὸν θάνατον, ἐξεπλήρωσε τὰ ἀδύνατα παρὰ τῷ ἀνθρώπῳ¹. Ἄνθρωπος ὤφειλε νὰ εἶναι ὁ Σωτὴρ, διότι ἡ ἀνθρωπότης ἔπρεπε νὰ σωθῇ· ἀλλὰ καὶ Θεὸς συνάμα, διότι τελείως ἔπρεπε νὰ ἱκανοποιηθῇ ἡ θεία δικαιοσύνη.

Εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἐλεύθερον καὶ αὐτεξούσιον ὄν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιβληθῇ ἐξωθεν ἡ σωτηρία, ἔπρεπε δὲ αὐτὸς οἴκοθεν νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀθλιωτάτην αὐτοῦ κατάστασιν καὶ νὰ πεισθῇ, ὅτι μόνον Θεὸς ἠδύνατο νὰ σώσῃ αὐτόν. Ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἦτοι ὅτε ἡ μὲν διαφθορὰ ἐκορυφώθη, ἡ δὲ ἀνθρωπότης ἠσθάνθη οἴκοθεν τὴν ἀνάγκην τῆς ἄνωθεν σωτηρίας, ἐπεφάνη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ μονογενής, δηλ. ὁ μόνος ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς γεννηθείς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, οὐχὶ δὲ δημιουργηθείς, ὅστις εἶναι φῶς γεννηθὲν ἐκ φωτός (τοῦ Πατρὸς), Θεὸς ἀληθινὸς γεννηθείς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ (τοῦ Πατρὸς), ὁμοούσιος τῷ Πατρί, δηλ. τῆς αὐτῆς οὐσίας μετὰ τοῦ Πατρὸς, ἄρα Θεός, ὡς ὁ Πατὴρ· δι' αὐτοῦ δὲ ἐκτίσθησαν πάντα τὰ ὄρατά καὶ ἀόρατα.

§ 20. Ἡ προπαρασκευὴ τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Σωτῆρος.

Εἴπομεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε οἴκοθεν νὰ αἰσθανθῇ τὴν ἀθλιωτάτην κατάστασιν, ἐν ἣ διατέλει ὑπὸ τὸ κράτος τῆς ἀμαρτίας, καὶ νὰ πεισθῇ, ὅτι μόνον Θεὸς ἠδύνατο νὰ σώσῃ αὐτόν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γείνη εὐθὺς μετὰ τὴν

¹ Ἰωάν. γ' 16.

πιῶσιν. Ἡ ἀνθρωπότης ἔχρηξε βαθμιαίας παιδαγωγήσεως καὶ ἐπαρκoῦς προπαρασκευῆς πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Σωτῆρος. Τὸ ἔργον δὲ τοῦτο ἀνεδέχθη αὐτὸς ὁ Δημιουργὸς πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως παιδαγωγήσας τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἐπαρκῶς προπαρασκευάσας αὐτὴν πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Σωτῆρος. Δὲν περιορίσει δὲ τὴν προπαρασκευὴν ὁ Θεὸς εἰς μόνους τοὺς Ἰουδαίους, ἐξ ὧν ἔμελλε νὰ προσέλθῃ ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἐπεξέτεινεν αὐτὴν καὶ εἰς τοὺς ἐθνικούς. Καὶ τοὺς μὲν Ἰουδαίους προπαρασκευάσει α') διὰ τῶν διαφόρων ἐπαγγελιῶν, ἃς ἔδωκεν εἰς τοὺς Πατριάρχας, καὶ διὰ τῆς θυσίας τοῦ Ἰσαάκ, ὅστις ἦτο τύπος τοῦ Λυτρωτοῦ· β') διὰ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, ὅστις ἐγένετο παιδαγωγὸς εἰς Χριστόν¹, καὶ διὰ τῶν θυσιῶν, αἵτινες ἦσαν τύπος τῆς μεγάλης ἱλαστηρίου θυσίας, ἣν ἔμελλε νὰ προσφέρῃ ὁ Σωτὴρ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ὑπὲρ ἀπάσης τῆς ἀνθρωπότητος· γ') διὰ τῶν Προφητῶν, οἵτινες σαφέστερον ἀπεκάλυψαν τὰ περὶ τοῦ ἐλευσομένου Λυτρωτοῦ· δ') διὰ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προδρομοῦ, ὅστις ῥητῶς ἐκήρυξεν, ὅτι ὁ Σωτὴρ εἶναι ἤδη ὄπισθεν αὐτοῦ. Τοὺς δὲ ἐθνικούς προπαρασκευάσει ὁ Θεὸς α') διὰ τῆς φυσικῆς ἀποκαλύψεως· β') διὰ πολλῶν σοφῶν, οἵτινες καὶ τὸ ψεῦδος τῆς εἰδωλοκατρείας κατενόησαν καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἀνωθεν σωτηρίας συνήσθάνθησαν· γ') διὰ τῆς ἐξαπλώσεως τῶν ἀληθειῶν τῆς ὑπερφυσικῆς ἀποκαλύψεως. Ἡ ἐξάπλωσις δὲ αὕτη ἐπετεύχθη διὰ τῆς ἀπανταχοῦ διασπορᾶς τῶν Ἰουδαίων καὶ πρὸ πάντων διὰ τῆς μεταφράσεως τῆς Π. Δ. εἰς τὴν θείαν ἡμῶν τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν, ἣτις ἦτο διαδεδομένη εἰς ἅπαντα σχεδὸν τὸν τότε γνωστὸν κόσμον.

§ 24. Τὸ Θεάνθρωπον τοῦ Σωτῆρος.

Ὁ Σωτὴρ, κατελθὼν ἐκ τῶν οὐρανῶν, ἔλαβε σάρκα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου² καὶ τέλειος ὢν Θεός

¹ Γαλ. γ' 14.

² «Πνεῦμα Ἅγιον ἐπιλεύσεται ἐπὶ σὲ καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοί» (Λουκ. α' 35).

ἐγένετο διὰ τῆς ἐνσαρκώσεως καὶ τέλειος ἄνθρωπος. Θεὸς ἀληθῆς καὶ ἄνθρωπος ἀληθής· ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα καὶ ὁμοούσιος ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· κατὰ πάντα ὁμοίος ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας, οὐ μόνον τῆς προπατορικῆς, ἀλλὰ καὶ προαιρεικῶν¹. Ἐν τῷ Σωτῆρι λοιπὸν ἠνώθησαν καὶ δύο φύσεις, ἡ θεϊκὴ δηλ. καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ². Ἄλλ' οὐ μόνον δύο φύσεις, ἀλλὰ καὶ δύο θελήσεις ὑπῆρχον ἐν τῷ Σωτῆρι, ἡ θεϊκὴ δηλ. καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, ἐνωθεῖσαι ἐπίσης ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ προσώπῳ. Ἐκ τῶν δύο δὲ θελήσεων ἡ ἀνθρωπίνη ἠκολούθει τὴν θεϊκὴν καὶ ὑπετάσσετο εἰς αὐτήν.

§ 22. Τὸ ἐπίγειον ἔργον τοῦ Σωτῆρος.

Τὸ ἐπίγειον ἔργον τοῦ Σωτῆρος ἦτο ἡ σωτηρία τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου. Τοῦτον δὲ ἔσωσεν ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ, διὰ τοῦ πάθους καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς ιδρύσεως τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ. Τὰς πράξεις δὲ ταύτας ἐπετέλεσεν ὁ Σωτὴρ δυνάμει τῶν τριῶν ἀξιωματίων, ἅτινα συνηνώθησαν ἐν αὐτῷ, ἥτοι τοῦ προφητικοῦ, τοῦ ἀρχιερατικοῦ καὶ τοῦ βασιλικῶν. Καὶ ὡς προφήτης μὲν οὐ μόνον προεῖπεν ἀκριβέστατα τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶσιν εἰς ἑαυτόν, εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ ἐφάνερωσεν εἰς ἡμᾶς πληρέστατα καὶ ἐντελέστατα τὸν Θεὸν καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ³. Ὡς ἀρχιερεὺς δὲ διήλλαξεν ἡμᾶς μετὰ τοῦ Θεοῦ

¹ Τίς ἐξ ἡμῶν ἐλέγχει με περὶ ἁμαρτίας; (Ἰωάν. γ' 46). « Ἄμαρτιαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὐρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ » (Α' Πέτρ. β' 22).

² Ἐνεκα τῆς ἐώσεως τῶν δύο φύσεων καὶ τῆς ταυτότητος τοῦ προσώπου ἀποδίδονται εἰς μὲν τὴν θεϊκὴν φύσιν ἀνθρώπινα ἰδιώματα, εἰς δὲ τὴν ἀνθρωπίνην θεῖα. Διὰ τοῦτο ὁ Σωτὴρ ἄλλοτε μὲν καλεῖται θεὸς παθητός καὶ Κύριος τῆς δόξης ἐσταυρωμένος, ἄλλοτε δὲ παιδίον προαιώνιον καὶ ἄνθρωπος ἄναρχος.

³ Δευτερ. ιη' 15. Λουκ. κδ' 19.

προσενεγκῶν ἑαυτὸν θυσίαν ἱλαστήριον ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ¹. ὡς βασιλεὺς δὲ κυβερνᾷ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὑπερασπίζει αὐτὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ².

† § 23. Ἡ διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος.

Ὁ Σωτὴρ ἔσωσε τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς θείας αὐτοῦ διδασκαλίας. Αὐτὸς ἐδίδασκεν ἡμᾶς, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀπόλυτον πνεῦμα, αἰώνιος, πανταχοῦ παρών, παντογνώστης, πάνσοφος, παντοδύναμος, πανάγιος, δίκκιος, πανάγαθος, ἀληθινὸς καὶ πιστός, δημιουργὸς καὶ προνοητὴς τοῦ κόσμου. Αὐτὸς ἀπεκάλυψεν εἰς ἡμᾶς τὸ μυστήριον τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας καὶ ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸς ὑπέσχθη εἰς ἡμᾶς ἀθανασίαν ψυχῆς καὶ ἀνάστασιν σώματος, εἰς δὲ τοὺς δικαίους αἰωνίαν μακαριότητα. Αὐτὸς κατέστησε γνωστὰς εἰς ἡμᾶς τὰς δύο μεγάλας ἐντολάς, ἐξ ὧν ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμονται ³, ἥτοι τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν, ὃν ὀφείλομεν νὰ προσκυνῶμεν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, καὶ τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, δηλ. πρὸς πάντα ἄνθρωπον, ὁμόφυλον ἢ ἀλλόφυλον, ὁμόπιστον ἢ ἀλλόπιστον, φίλον ἢ ἐχθρόν, ὃν ὀφείλομεν νὰ ἀγαπῶμεν ὡς ἡμᾶς αὐτούς. Αὐτὸς τέλος ἐδίδασκεν ἡμᾶς τὴν αὐταπάρνησιν καὶ αὐ-

¹ Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ» (Ἑβρ. ε' 6. πρβλ. Ψαλμ. ρθ' 4). Ὁ Μελχισεδὲκ ἦτο ἱερεὺς τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ βασιλεὺς τῆς Σαλήμ, δηλ. τῆς Ἱερουσαλήμ, σύγχρονος τοῦ Ἀβραάμ. Καλεῖται δὲ ὁ Σωτὴρ ἱερεὺς κατὰ τὴν τάξιν τοῦ Μελχισεδὲκ καὶ οὐχὶ τοῦ Ἀαρῶν, τοῦ πρώτου ἱερέως παρὰ τοῖς Ἑβραίοις, διότι ὁ μὲν Ἀαρῶν ἦτο μόνον ἱερεὺς, ὁ δὲ Μελχισεδὲκ ἱερεὺς ἅμα καὶ βασιλεὺς (ὡς ὁ Σωτὴρ), μῆτε προκάτοχον, μῆτε διάδοχον τοῦ ἀξιωματος αὐτοῦ ἔχων.

² Λουκ. α' 32, 33

³ «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου. Αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολὴ Δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. Ἐν ταύταις ταῖς δυοῖν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται». (Ματθ. κβ' 37—40).

τοθυσίαν, τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ πραότητα, τὴν ἀγαθοεργίαν καὶ ἐλεημοσύνην καὶ ἀπάσας ἐν γένει τὰς ἀρετάς, δι' ὧν ὁ ἄνθρωπος ἐνοῦται μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξομοιοῦται πρὸς αὐτόν.

Πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος συμφωνοῦνται ἦσαν αἱ πράξεις αὐτοῦ. Τὰς δύο μεγάλας ἐντολάς, εἰς ἃς συνώψισεν ἅπασαν αὐτοῦ τὴν διδασκαλίαν, ἐξεπλήρωσε μέχρι κεραίας. Τὸν Θεὸν ἠγάπα οὕτως, ὥστε τροφήν αὐτοῦ ἐθεώρει τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ θελήματος αὐτοῦ καὶ τὴν τελείωσιν τοῦ ἔργου αὐτοῦ· τοὺς δὲ ἀνθρώπους οὕτως, ὥστε καθῆκον ἀπαραίτητον ἐνόμιζε νὰ εὐεργετῇ αὐτοὺς καθ' ἑκάστην λόγους τε καὶ ἔργους. Τὴν ὑπάτην δὲ ἀγάπην κατέδειξεν ὁ Σωτὴρ πρὸς μὲν τὸν Θεὸν ὑπακούσας εἰς αὐτόν μέχρι θανάτου σταυρικοῦ, πρὸς δὲ τοὺς ἀνθρώπους προσενεγκῶν ἑαυτὸν ἱλαστήριον θυσίαν ὑπὲρ αὐτῶν.

§ 24. Ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος.

Ὁ Σωτὴρ ἔσωσε τὸν ἄνθρωπον καὶ διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Ἐκμαρτήτως ὡν ἀπέθανεν ἐκουσίως ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν. Διὰ τοῦ σταυρικοῦ δὲ θανάτου ὁ Σωτὴρ καὶ τὴν θεῖαν δικαιοσύνην ἱκανοποίησε καὶ τὸ βῆρος τῆς ἁμαρτίας ἀφῆρσε καὶ τὸ μεσότοιχον μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρώπου κατέρριψε καὶ τὸν ἄνθρωπον μετὰ τοῦ Θεοῦ διήλλαξεν. Ὁ σταυρικὸς θάνατος τοῦ Σωτῆρος εἶναι ἱλαστήριος θυσία¹, ἣν προσήνεγκεν ὑπὲρ πάντων τῶν ἀνθρώπων, οὐ μόνον τῶν ἐπ' αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ, οὐ μόνον τῶν ἀγαθῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πονηρῶν².

§ 25. Ἡ εἰς τὸν Ἄδην κάθοδος καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος.

Καθ' ὃν χρόνον τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος εὗρίσκειτο ἐν τῷ τάφῳ κατέβη οὗτος μετὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ἠγρωμένης μετὰ τῆς Θεότη-

¹ Ἦσ. νγ' 5, 7. Ἰωάν. α' 29. ς' 51. ε' 11, 14, 15.

² Β' Κορ. ε' 15. Α' Ἰωάν. β' 2.

τος, εἰς τὸν Ἄδην, τουτέστιν εἰς τὸ κατοικητήριον πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένων. Κηρύξας δὲ καὶ εἰς τοὺς ἐν τῷ Ἄδῃ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ἀνήγαγεν ἐκεῖθεν εἰς τὰς μονὰς τοῦ Οὐρανοῦ Πατρός ἅπαντας τοὺς πιστεύσαντας εἰς αὐτόν¹. Ἡ εἰς τὸν Ἄδην κάθοδος τοῦ Σωτῆρος ἦτο ἀναγκαία πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ αὐτοῦ ἔργου. Ὡς ὁ Σωτὴρ ἐκήρυξεν εἰς τοὺς ἐν τῇ γῆ, οὕτως ἔπρεπε νὰ κηρύξη καὶ εἰς τοὺς ἐν τῷ Ἄδῃ· ὡς ἔσωσε τοὺς πιστεύσαντας εἰς αὐτὸν ἐν τῇ γῆ, οὕτως ἔπρεπε νὰ σώσῃ καὶ τοὺς πιστεύσαντας εἰς αὐτὸν ἐν τῷ Ἄδῃ.

Ὁ Σωτὴρ, νικήσας τὸν θάνατον, ἀνέστη ἐκ τοῦ τάφου τὴν τρίτην ἡμέραν· ἡ δὲ ψυχὴ αὐτοῦ ἠνώθη πάλιν μετὰ τοῦ σώματος τοῦ ἐν τῷ τάφῳ κειμένου, ἀλλὰ δεδοξασμένου καὶ ἀθανάτου. Ἡ ἀνάστασις δὲ τοῦ Σωτῆρος καθιστᾷ ἀναντίρροτον ἀλήθειαν τὴν καθολικὴν ἀνάστασιν πάντων τῶν ἀνθρώπων².

§ 26. Ἡ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνάληψις, ἡ ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθέδρα καὶ ἡ δευτέρα ἔλευσις τοῦ Σωτῆρος.

Τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀνελήφθη ὁ Σωτὴρ εἰς τοὺς οὐρανοὺς μετὰ τοῦ δεδοξασμένου καὶ ἀθανάτου αὐτοῦ σώματος καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, τουτέστιν ἀνέλαβε τὴν προτέραν θείαν δύναμιν καὶ δόξαν.

Ἐν χρόνῳ δέ, ὃν οὐδεὶς γινώσκει, οὐδὲ οἱ Ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰμὴ μόνος ὁ Θεός, θὰ ἔλθῃ πάλιν ὁ Σωτὴρ μετὰ τοῦ δεδοξασμένου καὶ ἀθανάτου αὐτοῦ σώματος. Ἡ δευτέρα δὲ ἔλευσις τοῦ Σωτῆρος θὰ εἶναι διάφορος τῆς πρώτης. Ἡ πρώτη ἦτο ταπεινή· ἡ δευτέρα θὰ εἶναι ἔνδοξος. Ἡ πρώτη ἦτο εὐσπλαγ-

¹ Α' Πέτρ. γ' 19.

² «Εἰ γὰρ πιστεύομεν, ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἀπέθανε καὶ ἀνέστη, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τοὺς κοιμηθέντας διὰ τοῦ Ἰησοῦ ἄξει σὺν αὐτῷ» (Α' Θεσσαλ. δ' 14. Α' Κορ. ιε' 20—27).

χνος· ἡ δευτέρα θὰ εἶναι φοβερὰ. Τὸ πρῶτον ἦλθεν, ἵνα σώσῃ τὸν κόσμον· τὸ δεύτερον θὰ ἔλθῃ, ἵνα κρίνῃ αὐτόν¹.

αὐτό τοῦ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'. ἔχει μὲν
σημασία

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙ' ΑΥΤΟΥ
ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

"Ἀρθρον ἡ' τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

«Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν».

αὐτοῦ / § 27. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.

Τὸ τρίτον πρόσωπον τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶναι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπερ καλεῖται κύριον μὲν, διότι μετέχει τῆς θείας ἐξουσίας· ζωοποιόν δέ, διότι δίδει ζωὴν εἰς τὰ κτίσματα. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται, τουτέστι προέρχεται ἀενάως, ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς², ὡς ἀρχῆς καὶ πηγῆς τῆς Θεότητος, καὶ πρόπει νὰ ἀπολαύῃ τῆς αὐτῆς προσκυνήσεως καὶ δόξης, ἧς ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱός, διότι εἶναι ὁμοούσιον αὐτοῖς καὶ ἐν τῶν ἰσῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ὑπὸ τοῦ Πνεύματος δὲ τούτου ἐμπνεέμενοι οἱ ἱεροὶ ἄνδρες ἐκήρυξαν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ συνέταξαν τὰ περιέχοντα αὐτὸν βιβλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς.

¹ Τὰ περὶ τῆς δευτέρας ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος ἀναπτύσσονται ἐν τῇ § 41.

² «Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ» (Ἰωάν. ιε' 26). Κατὰ ταῦτα κακῶς ἡ Παπικὴ κοινωνία παρεχάραξε τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως προσθέσασα εἰς αὐτὸ τὸ Filioque (καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, δηλ. ἐκπορεύεται), τὸ Ἅγιον Πνεῦμα). Τὴν παραχάραξιν δὲ ταύτην ἠσπάσθη καὶ ἡ τῶν ἡμαρτυρομένων κοινωνία.

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἐπιφοιτήσαν ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους τὴν πεντηκοστὴν ἡμέραν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος (Πράξ. 6' 1, 4), ἵνα ἐνισχύσῃ αὐτοὺς εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου, παραμένει ἔκτοτε διαρκῶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀναγεννῶν, δικαιοῦν καὶ ἀγιάζον τοὺς βουλομένους τῶν ἀνθρώπων.

1905-1906

§ 28. Ἡ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀναγέννησις
καὶ δικαίωσις καὶ ὁ δι' αὐτοῦ ἀγιασμός
τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα καλεῖ πάντα ἄνθρωπον εἰς μετάνοιαν καὶ εἰς πίσιν εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν¹. Καὶ μετάνοια μὲν εἶναι ἡ τελεία ἀποστροφή τοῦ κακοῦ καὶ ἡ θερμὴ ἀγάπη τοῦ ἀγαθοῦ· πίσις δὲ εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν ἡ ἀκράδαντος παραδοχὴ πασῶν τῶν δογματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀληθειῶν τῶν περιεχομένων ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ καὶ τῇ Ἱερᾷ Παράδοσει. Ἡ πίσις δὲ αὕτη πρᾶξις νὰ ἐνεργῆται δι' ἀγάπης (Γαλατ. ε' 6), ἤτοι νὰ συνοδεύηται ὑπὸ ἔργων ἀγαθῶν· διότι «ἡ πίσις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐσιν» (Ἰακώβ. 6' 20). Ὁ ἄνθρωπος, ἐὰν μὲν θέλῃ, ὑπακούει εἰς τὴν κλήσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ μετανοεῖ καὶ πιστεύει εἰς τὸν Χριστόν, ἐὰν δὲ δὲν θέλῃ, δὲν πράττει ταῦτα².

Ὁ μετανοήσας καὶ πιστεύσας εἰς τὸν Χριστόν ἄνθρωπος κατ' ἀρχὰς μὲν ἀναγεννᾶται ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τουτέστιν ἀποβάλλει τὸν παλαιὸν ἀμαρτωλὸν ἄνθρωπον καὶ περιβάλλεται τὸν νέον ἐνάρετον, εἶτα δὲ δικαιοῦται, δηλ. καθίσταται δίκαιος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, τέλος δὲ ἀγιάζεται, ἤτοι γίνεται τελειος Χριστιανός³. Ὁ ἡγιασμένος δὲ ἄνθρωπος καταφαίνεται ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, ἅτινα, καλούμενα καρποὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύ-

¹ Α' Τιμ. 6' 4.

² «Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἰλθεῖν ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ (δηλ. ὡς ἀπορασίη νὰ θανατώσῃ διὰ τοῦ πνεύματος τὰς κακὰς ἐπιθυμίας τοῦ σώματος) καὶ ἀκολουθῆτω μοι» (Μάρκ. 7' 34).

³ Α' Κορ. 5' 11.

ματος, είναι τὰ ἐξῆς: ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρησ-
στότης, ἀγαθωσύνη, πίστις, πραΰτης, ἐγκράτεια (Γαλατ. ε' 22).
Σημειωτέον δέ, ὅτι καὶ μετὰ τὸν ἀγιασμὸν ὑφίσταται ἡ ῥοπή
εἰς τὴν ἀμαρτίαν, ἂν καὶ ἐξησθενημένη, καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ
ὑποπέσῃ ὁ ἄνθρωπος εἰς ἀμαρτίαν. Διὰ τοῦτο ὀφείλει καὶ ὁ
ἡγιασμένος ἄνθρωπος νὰ ἀγωνίζεται διαρκῶς κατὰ τῆς κακίας,
μέχρις οὗ στερεωθῇ καὶ ἐνδυναμωθῇ ἐν τῷ τελείῳ χριστιανικῷ βίῳ.

Κατὰ ταῦτα ὁ ἄνθρωπος ἀναγεννᾶται, δικαιούται καὶ ἀγιάζε-
ται, ἦτοι μᾶ λέξει σώζεται, πρῶτον μὲν διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύ-
ματος ἢ, ὅπερ εἶναι τὸ αὐτό, διὰ τῆς θείας χάριτος, δεύτερον δὲ
διὰ τῆς συνεργίας ἑαυτοῦ. Ὡστε τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου
δὲν ἀπεργάζεται μόνη ἡ θεία χάρις οὔτε μόνος ὁ ἄνθρωπος,
ἀλλ' ἀμφότερα.

Εὐσ. 204

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ, ΔΙ' ὧν ΑΥΤΗ ΕΝΕΡΓΕΙ ΤΟΝ ΑΓΙΑΣΜΟΝ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ.

Ἄρθρον θ' καὶ ι' τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

θ'. «Εἰς μίαν, ἀγίαν, καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν».

ι'. «Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν».

εὐσ. 207

§ 29. Ὁρισμὸς, ἴδρυσις καὶ σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐκκλησία καλεῖται τὸ σύνολον τῶν ὀρθοδόξως πιστευσάντων
καὶ πιστευόντων εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς Σωτῆρα τοῦ κόσμου.
Διακρίνεται δὲ αὕτη εἰς στρατευομένην καὶ εἰς θριαμβεύουσαν.
Καὶ στρατευομένη μὲν καλεῖται ἡ ἐπίγειος, ὡς περιλαμβάνουσα
τοὺς πιστοὺς τοὺς ἀγωνιζομένους ἔτι κατὰ τῆς κακίας· θριαμ-
βεύουσα δὲ ἡ ἐπουράνιος, ὡς περιλαμβάνουσα τοὺς πιστοὺς τοὺς
ἀγωνισθέντας τὸν καλὸν ἀγῶνα, τελέσαντας τὸν δρόμον καὶ τη-
ρήσαντας τὴν πίστιν.

Ἰ. Π. Μαυρίδης

Ἡ Ἐκκλησία ἰδρύθη ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος· ἐξηπλώθη δὲ διὰ τῶν Ἀποστόλων, οἵτινες, διασπαρέντες εἰς πᾶσαν τὴν γῆν, ἐκήρυξαν τὸ Εὐαγγέλιον, ἱδρυσαν Χριστιανικὰς κοινότητας καὶ ἐχειροτόνησαν ἐπισκόπους διαδόχους αὐτῶν. Ἡ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος δὲ ἰδρυθεῖσα καὶ διὰ τῶν Ἀποστόλων ἐξκλωθεῖσα Ἐκκλησία εἶναι πρῶτον μὲν ὁρατὴ ἅμα καὶ ἀόρατος, δεύτερον δὲ ἀκατάλυτος. Καὶ ὁρατὴ μὲν εἶναι, ὡς συνισταμένη ἐξ ὁρατῶν μελῶν, τῶν ποιμένων δηλ. καὶ τῶν ποιμαινομένων· ἀόρατος δέ, ὡς ἔχουσα ἀόρατον κεφαλὴν αὐτὸν τὸν Σωτῆρα· ἀκατάλυτος δέ, διότι οὔτε ἡ πλάνη, οὔτε ἡ βία δύνανται νὰ καταλύσωσιν αὐτήν¹, ἀλλὰ θὰ διακινήσῃ ὡς στρατευομένη μὲν μέχρι τῆς συντελείας τοῦ κόσμου, ὡς θριαμβεύουσα δὲ τὸν ἔκπαντα χρόνον.

Σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὁ ἁγιασμὸς τῶν πιστῶν².

30. Ἰδιότητες τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Σωτῆρ ἱδρυσεν μίαν μόνην Ἐκκλησίαν κατέχουσαν τὰς ἐξῆς τέσσαρας ιδιότητας· α') τὸ ἐνιαῖον· β') τὴν ἀγιότητα· γ') τὴν καθολικότητα καὶ δ') τὴν ἀποστολικότητα. Ἡ Ἐκκλησία δὲ αὕτη εἶναι ἡ ἡμετέρα Ὁρθόδοξος, ἣς εἶναι·

α') μία, διότι μία ἡ κεφαλὴ αὐτῆς, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, μία ἡ ζωοποιοῦσα αὐτὴν ψυχὴ, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, μία ἡ πίστις³, ἡ διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως,

¹ «Καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς» (Ματθ. ις' 18).

² Ἐφεσ. δ' 11, 12. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀποτελεῖται μόνον ἐξ ἁγίων. Καὶ ἁμαρτωλοὶ εἶναι μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἐφ' ὅσον δὲν ἀρίστανται τῆς πίστεως αὐτῆς καὶ δὲν ἀποκλείονται ἀπ' αὐτῆς. Τὰ ἀσθενῆ δὲ ταῦτα μέλη ἀνέχεται ἡ Ἐκκλησία ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς, ἵνα διορθώσῃ αὐτά. Τοῦτο συμφωνεῖ πληρέστερα πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος, ὅτι παραβάλλει τὴν Ἐκκλησίαν πρὸς ἀγρόν, ἐν ᾧ καὶ ζιζάνια μετὰ το σίτου φύονται (Ματθ. ιγ' 24 κ. ἐξ.), καὶ πρὸς σαγήνην καὶ καλοὺς κακαροὺς ἐχθῆς συναγούσαν (Ματθ. ιγ' 47).

³ Ἐφεσ. δ' 5.

οί αὐτοὶ κανόνες, ἢ αὐτὴ ἱεραρχία, τὰ αὐτὰ μυστήρια, αἱ αὐταὶ ἱεροτελεστία.

β') *ἀγία*, διότι *ἀγία* ἢ *κεφαλὴ* αὐτῆς, *ἀγία* ἢ *ζωοποιούσα* αὐτὴν *ψυχὴ*, *ἅγιος* ὁ σκοπὸς ¹ καὶ πλῆθος *ἀγίων* ἔχει, οὗς αὐτὴ διεμόρφωσεν.

γ') *καθολικὴ*, διότι εἶναι προωρισμένη νὰ περιλάβῃ ἅπαντας τοὺς ἀνθρώπους ².

δ') *ἀποστολικὴ*, διότι διὰ τῶν Ἀποστόλων ἐξηπλώθη καὶ αὐτῶν τὴν διδασκαλίαν σφῶν καὶ ἀκερσίαν διαφυλάττει καὶ παρ' αὐτῶν ἔχει ἀδιάκοπον τὴν διαδοχὴν τῶν ποιμένων αὐτῆς.

Κατὰ ταῦτα μία μόνη Ἐκκλησία ὑπάρχει, ἢ ἡμετέρα Ὁρθόδοξος, διότι αὐτὴ μόνη κατέχει τὰς ὑπὸ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως καθοριζομένης ἰδιότητος, ἦτοι τὸ *ἐνιαῖον*, τὴν *ἀγιότητα*, τὴν *καθολικότητα* καὶ τὴν *ἀποστολικότητα*. Αἱ δὲ καλούμεναι ἐκκλησίαι τῶν Ἰακπιῶν, Διαμαρτυρομένων, Νεστοριανῶν καὶ Μονοφυσιτῶν δὲν εἶναι ἐκκλησίαι, ἀλλὰ θρησκευτικαὶ κοινωνίαι πολλαχῶς διαστρέψασαι τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν Ἀποστόλων. Καὶ ἡ μὲν Παπικὴ κοινωνία, ἀποσχισθεῖσα τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας κατὰ τὸν Θ' αἰῶνα, οὐ μόνον τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως ἐνόθευσε διὰ τῆς προσθήκης τοῦ *Filioque*, ἀλλὰ καὶ τὰ δόγματα τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τὰ μυστήρια παρεχάραξε καὶ νέα δόγματα ὅλως ἀντίθετα πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος ἐθέσπισεν. Ἡ δὲ τῶν Διαμαρτυρομένων κοινωνία, ἀποσχισθεῖσα τῆς Παπικῆς κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα, οὐ μόνον τὴν νόθευσιν τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ἠπάσθη καὶ τὰ δόγματα τῶν Οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ τὰ μυστήρια παρεχάραξεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν ἀπέρριψεν. Καὶ αἱ τῶν Νεστοριανῶν δὲ καὶ Μονοφυσιτῶν κοινωνίαι, αἱ ἀποσχισθεῖσαι τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, διέστρεψαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον τὴν ἀρχαίαν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας.

¹ Ἐφεσ. ε' 25 - 27.

² Ματθ. κη' 19.

1870 νομοτομάρχης Λεμεσίου

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποτελεῖται ἐκ δέκα τριῶν αὐτοκεφάλων μερικῶν ἐκκλησιῶν, ἐξ ὧν ἐξ εἶναι Ἑλληνικαί, ἡ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἡ τῆς Ἀντιοχείας, ἡ τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ἡ τῆς Κύπρου· δύο Ῥωμουνικαί, ἡ τῆς Ῥωμανίας καὶ ἡ τῆς Τρανσυλθανίας (χώρος τῆς Οὐγγαρίας)· μία Σλαβορωμουνική, ἡ τῆς Βουκοβίνης (χώρος τῆς Αὐστρίας)· καὶ τέσσαρες Σλαβικαί, ἡ τῆς Σερβίας, ἡ τοῦ Μαυροβουνίου, ἡ τῆς Σλαβωνίας (χώρος τῆς Οὐγγαρίας) καὶ ἡ τῆς Ῥωσσίας. Αἱ μερικαὶ δὲ αὗται ἐκκλησίαι, καίπερ ἀνεξάρτητοι καὶ αὐτοκέφαλοι, ἀποτελοῦσι μίαν μόνην Ἐκκλησίαν· διότι ἔχουσι πᾶσαι τὸν αὐτὸν ἀρχηγόν, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὴν αὐτὴν πίστιν, τοὺς αὐτοὺς κανόνες, τὴν αὐτὴν ἱεραρχίαν, τὰ αὐτὰ μυστήρια, τὰς αὐτὰς ἱεροτελεστίας.

αὐτὸ § 31. Κέντρον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας.

Κέντρον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας ἐν ἐκάστη μερικῇ Ἐκκλησίᾳ εἶναι ὁ ἐπίσκοπος αὐτῆς, ὁ διάδοχος οὗτος τῶν Ἀποστόλων, ἐξ οὗ ἀπορρέουσιν ἡ διδασκαλίαι, αἱ ἱεροτελεστίας καὶ ἡ διοικήσεις αὐτῆς. Τὰ μερικὰ ὅμως ταῦτα κέντρα συγκεντροῦνται καὶ ὑποτάσσονται εἰς ἓν γενικὸν κέντρον τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ὅπερ εἶναι αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι¹. Αἱ Σύνοδοι δὲ αὗται, ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καθοδηγούμεναι², ἐξέδωκαν ἀποφάσεις ἀλαθῆτους, ἃς ὀφείλομεν νὰ τηρῶμεν μετ' ἄκρας εὐλαβείας. *εἰς ἐδῶ*

¹ Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι εἶναι ἐπτὰ, αἱ ἐξῆς· α') ἡ ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας τῷ 325 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου· β') ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 381 ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μεγάλου· γ') ἡ ἐν Ἐφέσῳ τῷ 431 ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ· δ') ἡ ἐν Χαλκηδόνι τῷ 451 ἐπὶ Μαρκιανοῦ· ε') ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 553 ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Α'. ζ') ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 680 ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου· ζ') ἡ ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας τῷ 787 ἐπὶ Εἰρήνης.

² «Ἐδοξε τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν» (Πράξ. ιε' 28).

§ 32. Τὰ μυστήρια.

Μυστήρια καλοῦνται αἱ ἱεραὶ τελεταί, δι' ὧν ὑπὸ δροατὰ σημεῖα μειαδίεται εἰς τοὺς πιστοὺς ἡ ἀόρατος χάρις τοῦ Θεοῦ.

Τὰ μυστήρια διετάχθησαν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος καὶ εἶναι ἐπιτά, τὰ ἐξῆς: τὸ βάπτισμα, τὸ χρῆσμα, ἡ εὐχαριστία, ἡ ἐξομολόγησις, τὸ εὐχέλαιον, ὁ γάμος καὶ ἡ ἱερωσύνη¹. Διαφοῦνται δὲ εἰς ὑποχρεωτικὰ καὶ εἰς προαιρετικὰ. Καὶ ὑποχρεωτικὰ μὲν εἶναι τὰ πέντε πρῶτα, προαιρετικὰ δὲ τὰ δύο τελευταῖα. Καὶ τὸ μὲν βάπτισμα, τὸ χρῆσμα καὶ ἡ ἱερωσύνη δὲν ἐπαναλαμβάνονται, τὰ δὲ λοιπὰ ἐπαναλαμβάνονται.

§ 33. Τὸ Βάπτισμα.

Τὸ βάπτισμα εἶναι μυστήριον, δι' οὗ ὁ ἄνθρωπος, καταυδόμενος καὶ ἀναυδόμενος τρὶς εἰς τὸ δι' ἰδιαίτερας ἱεροτελεστίας ἡγιασμένον ὕδωρ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καθαρίζεται ἀπὸ τε τοῦ προποταρικοῦ ἁμαρτήματος καὶ τῶν προαιρετικῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἀναγεννᾶται². Καὶ ἡ μὲν κατάδυσις δηλοῖ τὴν ταπῆν τοῦ Σωτῆρος, ἡ δὲ ἀνάδυσις τὴν ἀνάστασιν. Ὡστε ὁ βαπτιζόμενος ὀφείλει νὰ θαψῆ τὸν παλαιὸν ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον, ὅπως ἀναστῆ μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ περιβληθῆ τὸν νέον ἐνάρετον³.

Τὸ μυστήριον τοῦ βαπτίσματος συνέστησεν ὁ Σωτὴρ διὰ τε τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ, ὅτε ἐβαπτίσθη ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, καὶ

¹ Οἱ Διαμαρτυρόμενοι παραδέχονται δύο μόνον μυστήρια, τὸ βάπτισμα καὶ τὴν εὐχαριστίαν.

² Οἱ Παπικοὶ καὶ οἱ Διαμαρτυρόμενοι τελοῦσι τὸ βάπτισμα δι' ἐπιχύσεως ἢ διὰ βάντισμοῦ, ὅπερ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἐπιτρέπει κατ' ἐξαιρέσιν εἰς μόνους τοὺς ἀσθενεῖς. Ἄλλ' οὔτε ὁ Σωτὴρ τοιοῦτοτρόπως ἐβαπτίσθη (Ματθ. γ' 16. Μάρκ. α' 9), οὔτε οἱ Ἀπόστολοι Πράξ. η' 39) καὶ ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία τοιοῦτοτρόπως ἐβάπτισεν, οὔτε ἡ λέξις βαπτίζειν σημ. ἐπιχέειν ἢ βάντισειν, ἀλλὰ βυθίζειν εἰς τὸ ὕδωρ.

³ Ῥωμ. 5' 4.

διὰ τῆς πρὸς τοὺς μαθητὰς ἐντολῆς· «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν» (Ματθ. κη' 19).

Τὸ βάπτισμα τελεῖται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ ὑπὸ διακόνου καὶ λαϊκοῦ καὶ γυναικός. Ὑπαρχούσης δὲ ἀμφιβολίας περὶ τῆς βαπτίσεώς τινος, βαπτίζεται οὗτος κατὰ τὸν ἐξῆς τύπον· «Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ, εἰ μὴ οὐκ ἐβαπτίσθη».

Ἐπειδὴ ἄνευ βαπτίσματος οὐκ ἔστι σωτηρία ¹, ἔπεται, ὅτι τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον εἰς πάντας, τοὺς τε ἐνηλικίους καὶ ἀνηλικίους. Καὶ ἡ μὲν ἐνήλικιοι ὀφείλουσι πρὸ τοῦ βαπτίσματος νὰ κατηχῶνται, ἵνα μετανοήσωσι καὶ πιστεύσωσιν εἰς τὸν Χριστόν ². Οἱ δὲ ἀνήλικιοι βαπτίζονται μὲν ἄνευ κατηχήσεως κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ Σωτῆρος· «Ἄφετε τὰ παιδιά καὶ μὴ κωλύετε αὐτὰ ἔλθεῖν πρὸς με· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν» (Ματθ. ιθ' 14), ἀλλ' ἐγγυῶνται οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἀνάδοχοι, ὅτι θὰ κατηχῆσωσιν αὐτοὺς ὅταν γείνωσιν ἐνήλικιοι ³.

αὐτὸ § 34. Τὸ χοῖσμα.

Τὸ χοῖσμα εἶναι μυστήριον, δι' οὗ ὁ βαπτισθεὶς, χοιόμενος εὐθὺς μετὰ τὸ βάπτισμα διὰ τοῦ ἁγίου μύρου εἰς διάφορα μέρη τοῦ σώματος, ἀγιάζεται.

Τὸ ἅγιον μῦρον κατασκευάζεται τῇ Μεγάλῃ Τετάρτῃ ἐκ τεσσαράκοντα περίπου εὐωδῶν ὑλῶν (ἐλαίου, οἴνου, βελσάμου κτλ.), αἵτινες σημαίνουν τὸ πλῆθος τῶν καρπῶν ἢ χαρισμά-

¹ «Ἐὰν μή τις γεννηθῆ ἔξ ὕδατος καὶ πνεύματος οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» (Ἰωάν. γ' 5).

² «Ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται» (Μάρκ. ις' 16).

³ Ὁ ἀνάδοχος πρέπει νὰ εἶναι ὀρθόδοξος, διότι μόνον οὗτος δύναται νὰ κατηχῆσῃ ὀρθοδόξως τὸν βαπτισθέντα.

των τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀγιάζεται δὲ ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς Μεγάλῃς Πέμπτης ¹.

Τὰ σταυροειδῶς χριόμενα μέλη τοῦ σώματος εἶναι τὰ ἐξῆς: τὸ μέτωπον, οἱ ὀφθαλμοί, οἱ μυκητῆρες, τὰ χεῖλη, τὰ ὦτα, τὸ στήθος, αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες. Καὶ τὸ μὲν μέτωπον χρίεται, ἵνα ἀγιασθῇ ἡ ἔδρα τῆς διανοίας: τὰ δὲ αἰσθητήρια, ἵνα ἀγιασθῶσιν αἱ αἰσθήσεις: τὸ δὲ στήθος, ἵνα ἀγιασθῇ ἡ ἔδρα τῶν ἐπιθυμιῶν, δηλ. ἡ καρδιά: αἱ δὲ χεῖρες καὶ οἱ πόδες, ἵνα ἀγιασθῶσιν τὰ ἔργα καὶ διαθήματα τοῦ βαπτισθέντος. Εἰς ἐκάστην δὲ χρίσιν ἐπιλέγει ὁ ἱερεὺς: «Σφραγίς δωρεᾶς Πνεύματος Ἁγίου».

Τὸ χρίσμα τελεῖται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου.

§ 33. Ἡ εὐχαριστία.

Ἡ εὐχαριστία εἶναι μυστήριον, δι' οὗ ὁ Χριστιανὸς ὑπὸ τὸ εἶδος τοῦ ἡγιασμένου ἄρτου καὶ οἴνου μεταλαμβάνει τοῦ ἀληθοῦς σώματος καὶ αἵματος τοῦ Σωτῆρος εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον ³. Καλεῖται δὲ εὐχαριστία, διότι ὁ Σωτὴρ πρὸ τῆς διανομῆς τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἠὺχρίστηκε τὸν Πάτερρα.

Τὸ μυστήριον τῆς Εὐχαριστίας συνέστησεν ὁ Σωτὴρ κατὰ τὴν νύκτα, καθ' ἣν παρεδίδετο, ὅτε «ἔλαβεν ἄρτον καὶ εὐχαριστή-

¹ Πᾶσα αὐτοκέφαλος Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δικαιοῦται νὰ κατασκευάζῃ ἅγιον μύρον. Ἡ τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος Ἐκκλησία, καίπερ αὐτοκέφαλος, λαμβάνει αὐτὸ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ πρὸς τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν.

² Ἡ Παπικὴ κοινωμία τελεῖ τὸ χρίσμα οὐχὶ εὐθὺς μετὰ τὸ βάπτισμα, ἀλλὰ συνήθως εἰς μὲν τὰ ἄρρενα κατὰ τὸ δέκατον τέταρτον, εἰς δὲ τὰ θήλεα κατὰ τὸ δωδέκατον ἔτος τῆς ἡλικίας, καὶ δὴ ἐπὶ μόνου τοῦ μετώπου καὶ διὰ μόνου τοῦ ἐπισκόπου. Τὸ αὐτὸ δὲ πράττει καὶ ἡ τῶν Διαμαρτυρομένων κοινωμία, ἧτις θεωρεῖ τὸ μυστήριον τοῦτο ἀπλῆν τελετήν.

³ «Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς» (Ἰωάν. ζ' 53).

σας διένειμε τοῖς μαθηταῖς καὶ εἶπε, Λάβετε, φάγετε· τοῦτο
μού ἐστι τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον· τοῦτο ποιεῖτε εἰς
τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. Ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆ-
σαι λέγων, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες· τοῦτο γὰρ ἐστι τὸ αἷμά μου,
τὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν
ἁμαρτιῶν» (Ματθ. κς' 26—28. Μάρκ. ιδ' 22—25. Λουκ. κβ'
19, 20. Ἰωάν. ς' 48—58). Ἀναπαριστᾷ δὲ τὸ μυστήριον τοῦτο
τὴν ἐπὶ τοῦ σιαυροῦ ἰλαστήριον θυσίαν τοῦ Σωτῆρος¹.

Συστατικά τῆς εὐχαριστίας εἶναι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος. Καὶ ὁ
μὲν ἄρτος πρέπει νὰ εἶναι σίτινος, καθαρὸς καὶ ἐνζυμος, διότι
δι' ἐνζύμου ἄρτου ἐτέλεσε τὸ μυστήριον τοῦτο ὁ Σωτὴρ πρὸ
ποῦ Ἰουδαϊκοῦ πάσχ², καὶ οἱ Ἀπόστολοι δὲ καὶ ἡ ἀρχαία
Ἐκκλησία τοιοῦτον ἄρτον πάντοτε μετεχειρίζοντο· ὁ δὲ οἶνος
πρέπει νὰ εἶναι ἐκ σταφυλῶν καὶ νὰ ἀνκμιγνύηται μεθ' ὕδατος
πρὸς ἐξαικόνισιν τοῦ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Σωτῆρος μετὰ τὴν
νύξιν τοῦ στρατιώτου ἐξεληόντος αἵματος καὶ ὕδατος³. Τὰ συ-
στατικά δὲ ταῦτα μειουσιοῦνται, δηλ. μεταβάλλονται εἰς ἀλη-
θὲς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Σωτῆρος⁴, καθ' ἣν στιγμήν ὁ ἱερεὺς ἐπι-
καλεῖται παρὰ τοῦ Πατρὸς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα λέγων· «Κατά-
πεμψον τὸ Πνεῦμά σου τὸ Ἅγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ προκει-
μενα δῶρα ταῦτα καὶ ποιήσον τὸν μὲν ἄρτον τοῦτον τίμιον
σῶμα τοῦ Χριστοῦ σου, τὸ δὲ ἐν τῷ ποτηρίῳ τούτῳ τίμιον
αἷμα τοῦ Χριστοῦ σου μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί σου τῷ Ἁγίῳ»⁵.

¹ «Ὡσαύτως γὰρ ἂν ἐσθίετε τὸν ἄρτον τοῦτον, καὶ τὸ ποτήριον τοῦτο
πίνετε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλετε, ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ» (Α'
Κορ. ια' 26).

² Ἰωάν. ιγ' 1. ιη' 28. ιθ' 14, 31.

³ Ἰωάν. ιθ' 34. Ἡ Παπικὴ κοινωνία μεταχειρίζεται ἄζυμον ἄρτον
στερεῖ δὲ τοὺς λαϊκοὺς τοῦ ποτηρίου τῆς εὐχαριστίας παρὰ τὴν βῆτην
ἐντολήν τοῦ Σωτῆρος· «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες».

⁴ Ματθ. κς' 26. Μάρκ. ιδ' 22, 23. Λουκ. κβ' 19, 20. Ἰωάν. ς'
51, 53, 55.

⁵ Ἄν καὶ συγχρόνως πολλαὶ ἱεροτελεστίαι τοῦ μυστηρίου τῆς Εὐχα-
ριστίας γίνονται ἐν ταῖς ἀπανταχοῦ Ἐκκλησίαις, τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ

Ἡ εὐχαριστία τελεῖται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου.

Ἐπειδὴ διὰ τῆς εὐχαριστίας ἀγιζόμεθα (Ἰωάν. 5' 57) καὶ συνδεόμεθα στενότερα μετὰ τοῦ Σωτῆρος (Ἰωάν. 5' 56) καὶ λαμβάνομεν τὸν ἀρραβῶνα τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς ἀναστάσεως εἰς ζωὴν αἰώνιον μετὰ τοῦ Σωτῆρος (Ἰωάν. 5' 54), ἔπεται, ὅτι δφείλομεν νὰ μεταλαμβάνωμεν πάντες οἱ βεβατισμένοι καὶ κρισμένοι, καὶ οὐ μόνον ἅπαξ, οὐδὲ δὶς, οὐδὲ τριτάκις τοῦ ἔτους, ἀλλὰ συνεχῶς. Πρὸς μεταλήψιν ἕως τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἀνάγκη πᾶσα νὰ προπαρασκευζόμεθα προσηκόντως¹ διὰ πραγματικῆς μετανοίας καὶ σταθερᾶς ἀποφάσεως περὶ μὴ ἐπικλήψεως τῶν ἁμαρτιῶν, διὰ προσευχῆς καὶ νηστείας, δι' εἰλικρινοῦς συνδικλλαγῆς μετὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ δι' ἐξομολογήσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν εἰς τὸν πνευματικὸν ἰατρόν, ἦτοι τὸν ἱερέα. Ὁ δὲ ἄνευ τῆς προπαρασκευῆς ταύτης τοῦ μὴ νὰ μεταλαμβάνη τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἐπισύρει καθ' ἑαυτοῦ τὴν ὀργὴν καὶ καταδικὴν τοῦ Θεοῦ. «Ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου» (Α' Κορ. ια' 29).

§ 36. Ἡ ἐξομολόγησις.

Ἡ ἐξομολόγησις εἶναι μυστήριον, δι' οὗ ὁ Χριστιανός, μετανοῶν εἰλικρινῶς καὶ ἐξομολογούμενος τὰς μετὰ τὸ βάπτισμα ἁμαρτίας αἰτιῶν εἰς τὸν πνευματικόν, λαμβάνει δι' αἰτιῶν παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν ἄφεσιν αἰτιῶν². Ἡ ἐξομολόγησις τότε μόνον ἐπιφέρει τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, ὅταν συνοδεύηται ὑπὸ εἰλικρινοῦς μετανοίας καὶ σταθερᾶς ἀποφάσεως περὶ μὴ ἐπικλήψεως τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ὅταν γίνηται προφορικῶς, εὐκρινῶς καὶ λε-

Σωτῆρος εἶναι ἓν, διότι δὲν κατέρχεται ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου τὸ ἐν ταῖς οὐρανοῖς σῶμα τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταουσιῶνται καὶ γίνονται τῆς αὐτῆς φύσεως πρὸς τὸ ἐν ταῖς οὐρανοῖς σῶμα τοῦ Σωτῆρος.

¹ Α' Κορ. ια' 28.

² Α' Ἰωάν. α' 9.

πτομερῶς, διότι ὁ πνευματικὸς πρέπει νὰ κατανοήσῃ τὸ ποιὸν τοῦ νοσήματος, ἵνα διατάξῃ τὰ πρὸς θερμπείαν πρόσφορα φάρμακα¹. Τὰ φάρμακα δὲ ταῦτα, καλούμενα κανόνες ἢ ἐπιτίμια καὶ συνιστάμενα κυρίως εἰς προσευχὴν, εἰς ἐλεημοσύνην, εἰς συχνὴν φοίτησιν εἰς τὰς ἱερὰς ἀκολουθίας καὶ τὰ τοιαῦτα, δὲν εἶναι τιμωρικά, ἀλλ' εὐσεβεῖς ἀσκήσεις πρὸς ἐκρίζωσιν τῶν παθῶν τοῦ ἀμαρτήσαντος.

Τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως συνέστησεν ὁ Σωτὴρ, ὅτε μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπιφανεῖς εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ μετέδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὰς ἀμαρτίας τῶν ἀνθρώπων², οἱ δὲ μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος μετέδωκαν τὴν ἐξουσίαν ταύτην εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν.

Ἡ ἐξομολόγησις τελεῖται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου, ἔχοντος τὴν πρὸς τοῦτο ἀδειαν παρὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ καλουμένου πνευματικοῦ.

Ἐπειδὴ διὰ τῆς ἐξομολογήσεως τυγχάνομεν τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, ἐπεταί, ὅτι πάντες ὀφείλομεν νὰ ἐξομολογώμεθα, καὶ οὐ μόνον μικρὸν ποσὸν τῆς μεταλήψεως, ἀλλὰ πάντοτε δόακις ἀμαρτάνομεν. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι δεόν νὰ προσέχωμεν μεγάλως, ἵνα μὴ περιπέσωμεν πάλιν εἰς ἀμαρτήματα. Ἀλλὰ καὶ ἂν περιπέσωμεν δὲν πρέπει νὰ ἀπελπίζωμεν, διότι ὁ Κύριος «οὐκ ἤθελε καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν» (Ματθ. 9' 13).

αἰσός § 37. Τὸ εὐχέλαιον.

Τὸ εὐχέλαιον εἶναι μυστήριον, δι' οὗ ὁ ἀσθενῶν Χριστιανός, χοιόμενός δι' ἠγασμένου ἐλαίου εἰς διάφορα μέλη τοῦ σώματος,

¹ Κατὰ ταῦτα ὀφείλομεν νὰ ἀποκαλύπτωμεν εἰς τὸν πνευματικὸν τὸ εἶδος τῆς ἀμαρτίας, οὐχὶ ὅμως καὶ τὰ πρόσωπα, μεθ' ὧν ἐπράξαμεν ταύτην, οὐδὲ τὸν τρόπον καὶ τὸν τόπον· διότι ταῦτα εἶναι ὅλως περιττά.

² «Ὅσα εἰάν θήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα εἰάν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένα ἐν τῷ οὐρανῷ» (Ματθ. ιη' 18.)

θεραπεύεται μὲν σωματικῶς, δσάκις κρίνει τοῦτο ἀναγκαῖον ὁ παντογνώστης Θεός, λαμβάνει δὲ πάντοτε τὴν ἄφρσιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, ὅταν ἀληθῶς πιστεῦῃ καὶ εἰλικρινῶς μετανοῇ¹.

Τὸ μυστήριον τοῦ εὐχελαίου συνέσκησεν ὁ Σωτῆρ, οὗ οἱ μαθηταὶ κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ «ἤλειπον ἐλαίῳ πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἐθεράπευον» (Μάρκ. ς' 13). οἱ μαθηταὶ δὲ τοῦ Σωτῆρος μετέδωκαν τὴν ἐξουσίαν ταύτην εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν, ὡς ῤητῶς μαρτυρεῖ ὁ Ἰακώβος λέγων· «Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτόν, ἀλείψαντες αὐτόν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτόν ὁ Κύριος· καὶ ἁμαρτίας ἡ πεποιθηκῶς ἀφεθήσεται αὐτῷ» (Ἰακώβ. ε' 14, 15).

Τὰ σταυροειδῶς χρισόμενα μέλη τοῦ σώματος εἶναι τὰ ἐξῆς, τὸ μέτωπον, ὁ πῶγων, αἱ παρειαὶ καὶ αἱ χεῖρες.

Τὸ εὐχέλαιον τελεῖται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου. Ὁ ἀριθμὸς δὲ τῶν πρεσβυτέρων ὀρίζεται εἰς ἑπτὰ· ἐν ἀνάγκῃ ὅμως τελεῖται τὸ μυστήριον καὶ ὑπὸ ἑνός.

§ 38. Ὁ γάμος.

Ὁ γάμος εἶναι μυστήριον, ἐν ᾧ διὰ τῆς εὐλογίας τοῦ ἱερέως ἀγιαζεται ἡ νόμιμος καὶ ἐξ ἀγάπης ἔνωσις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς πρὸς ἀμοιβαίαν σωματικὴν καὶ πνευματικὴν βοήθειαν καὶ πρὸς τεκνογονίαν.

Οἱ ἐρχόμενοι εἰς γάμου κοινωνίαν ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι τὴν νόμιμον ἡλικίαν, νὰ μὴ συνδέωνται διὰ στενῆς συγγενείας σωματικῆς ἢ πνευματικῆς (προερχομένης ἐκ τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος), νὰ τρέψωσιν ἀμοιβαίαν ἀγάπην καὶ νὰ εὐλογηθῶσιν ὑπὸ τοῦ ἱερέως. Ὁ οὕτω δὲ τελεσθεὶς γάμος λύεται μόνον

¹ Ἡ Παπικὴ κοινωνία παρέχει τὸ εὐχέλαιον εἰς τοὺς πνέοντας τὰ λοιπὰ ὡς ἔσχατον ἐφόδιον πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν.

ἐν ὄρισμέναις περιπτώσεσιν, ὧν σπουδαιοτάτη ἡ παράβασις τῆς συζυγικῆς πίστεως¹.

Τὸ μυστήριον τοῦ γάμου καθιέρωσε μὲν αὐτὸς ὁ Θεὸς ἅμα τῇ δημιουργίᾳ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου. «Οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν»², καθηγίασε δὲ ὁ Σωτὴρ παραστάς εἰς τὸν ἐν Κανᾷ γάμον. Καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ Παῦλος καλεῖ τὸν γάμον μέγα μυστήριον εἰκονίζον τὴν ἔνωσιν τοῦ νυμφίου Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τῆς νύμφης Ἐκκλησίας³.

Ὁ γάμος τελεῖται ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου. Ἡ ἡμέτερα δὲ Ἐκκλησία ἐπιτρέπει καὶ δεύτερον καὶ τρίτον γάμον μόνον μετὰ διαζύγιον ἢ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐτέρου τῶν συζύγων⁴.

§ 39. Ἡ ἱερωσύνη.

Ἡ ἱερωσύνη εἶναι μυστήριον, ἐν ᾧ ὁ κανονικῶς ἐκλεγόμενος Χριστιανὸς διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν τοῦ ἐπισκόπου λαμβάνει τὴν θείαν χάριν πρὸς διδασκαλίαν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, τέλεισιν τῶν μυστηρίων καὶ ἱεροτελεσιῶν καὶ πνευματικὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας.

Τὸ μυστήριον τῆς ἱερωσύνης συνέστησεν ὁ Σωτὴρ, ὅτε μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐπιφανεῖς εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καθηγίασεν αὐτοὺς εἰς τὴν διακονίαν τῆς ἱερωσύνης⁵. Οἱ δὲ μαθηταὶ αὐτοῦ

¹ Ἡ Παπικὴ κοινωνία δὲν διαλύει τὸν γάμον.

² Γεν. 6' 18. Ἡ γυνὴ ἐδημιουργήθη ἐκ μιᾶς τῶν πλευρῶν τοῦ ἀνδρός. Οὕτω δὲ διέταξεν ὁ Θεὸς ἔνθεν μὲν τὴν προτεραιότητα καὶ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ἀνδρός, ἔνθεν δὲ τὴν ἐξάρτησιν τῆς γυναικὸς ἀπὸ τοῦ ἀνδρός καὶ τὴν ὑποταγὴν αὐτῆς εἰς αὐτόν.

³ «Τὸ μυστήριον δὲ τοῦτο μέγα ἐστίν· ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν» (Ἐφεσ. ε' 32).

⁴ Ἡ Παπικὴ καὶ ἡ τῶν Διαμαρτυρομένων κοινωνία ἐπιτρέπουσι καὶ τέταρτον γάμον.

⁵ Ἰωάν. 5' 21, 22.

μετέδωκαν τὴν χάριν τῆς ἱερωσύνης διὰ τῆς χειροθεσίας εἰς τοὺς διαδόχους αὐτῶν ¹, καὶ οὗτοι εἰς τοὺς ἐπομένους, καὶ οὕτω δι' ἀρρήκτου σειρᾶς διαδόχων ἦλθεν αὕτη μέχρις ἡμῶν.

Οἱ βαθμοὶ τῆς ἱερωσύνης εἶναι τρεῖς. Ἐκ τούτων πρῶτος μὲν καὶ ἀνώτατος εἶναι ὁ τοῦ ἐπισκόπου, δεύτερος δὲ ὁ τοῦ προεσβυτέρου, τρίτος δὲ καὶ κατώτατος ὁ τοῦ διακόνου ². Καὶ ὁ μὲν ἐπίσκοπος διδάσκει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τελεῖ πάντα τὰ μυστήρια καὶ πάσας τὰς ἱεροτελεστίας καὶ διοικεῖ τὴν Ἐκκλησίαν· ὁ δὲ προεσβύτερος διδάσκει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, τελεῖ πάντα τὰ μυστήρια καὶ πάσας τὰς ἱεροτελεστίας, πλὴν τῆς ἐξομολογήσεως (ἣν τελεῖ μόνον τῆ ἀδείᾳ τοῦ ἐπισκόπου), τῆς ἱερωσύνης, τοῦ ἀγιασμοῦ τοῦ μύρου, τοῦ ἐγκαινισμοῦ ναῶν καὶ ἄλλων, καὶ κυβερνεῖ τὸ ἐμπειπιστευμένον εἰς αὐτὸν ποίμνιον ὑπακούων εἰς τὸν ἐπίσκοπον· ὁ δὲ διάκονος διδάσκει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ βοηθεῖ μόνον τὸν ἐπίσκοπον καὶ πρεσβύτερον ἐν τῇ τελέσει τῶν μυστηρίων καὶ ἱεροτελεστιῶν μὴ δικαιοῦμενος νὰ ἐκτελεῖ ταύτας ³, μηδὲ νὰ κυβερνεῖ τοὺς πιστοὺς. Σημειωτέον δὲ, ὅτι ὁ προεσβύτερος καὶ ὁ διάκονος ὑπόκεινται ἐν πᾶσιν εἰς τὴν ἐπίβλεψιν καὶ τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεγχον τοῦ ἐπισκόπου ⁴.

Οἱ ἱερεῖς ὀφείλουσι νὰ εἶνε ἀνεπίληπτοι τὸ ἦθος καὶ διδακτικοί, πεπαιδευμένοι δηλ., ὥστε νὰ δύνανται νὰ διδάσκωσι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ⁵. Χειροτονοῦνται δὲ ὁ μὲν διάκονος καὶ πρεσβύτερος

¹ Πρὸξ. εἰδ' 23.

² Οἱ τίτλοι ἀρχιεπίσκοπος, μητροπολίτης, πατριάρχης, πρωτοπρεσβύτερος, οἰκονόμος, ἀρχιμανδρίτης, ἀρχιδιάκονος κτλ. εἶναι γνωρίσματα τιμητικῆς καὶ διοικητικῆς ἱεραρχίας.

³ Μόνον τὸ βάπτισμα, ὡς εἶδομεν (§ 33), δύναται νὰ τελεσθῇ ἐν ἀνάγκῃ ὁ διάκονος.

⁴ Οἱ Διαμαρτυρούμενοι ἔχουσι δύο μόνον τάξεις κληρικῶν, τὴν τῶν πρεσβυτέρων καὶ τὴν τῶν διακόνων. Μόνοι δὲ ἐκ τῶν Διαμαρτυρομένων οἱ Ἐπισκοπιανοὶ ἔχουσι τρεῖς, τὴν τῶν ἐπισκόπων, τὴν τῶν πρεσβυτέρων καὶ τὴν τῶν διακόνων.

⁵ Α' Τιμοθ. δ' 12. γ' 2.

ὑπὸ ἐνὸς ἐπισκόπου, ὁ δὲ ἐπίσκοπος ὑπὸ δύο τοὐλάχιστον. Καὶ ὁ μὲν διάκονος καὶ πρεσβύτερος εἶναι ἄγαμοι ἢ ἑγγαμοί, νυμφευθέντες ὁμῶς πρὸ τῆς χειροτονίας· ὁ δὲ ἐπίσκοπος ἄγαμος ¹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΕΛΛΟΥΣΗΣ ΖΩΗΣ

Ἄρθρον ια' καὶ ιβ' τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως.

ια'. «Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν».

ιβ'. «Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος».

§ 40. Ἡ μερική κρίσις τοῦ Θεοῦ.

Αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον δικάζονται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ². Καὶ αἱ μὲν τῶν ἐναρέτων μεταγόνται εἰς τὸν οὐρανόν ³, ἔνθα, ἀμέτοχοι πάσης θλίψεως καὶ κακοπραθείας (Ἄποκ. κα' 4), κοινωνοῦσι μετὰ τῶν ἁγίων καὶ τῶν Ἀγγέλων (Λουκ. ις' 13—21), ἀνυμνοῦσι τὸν Χριστὸν καὶ διακονοῦσιν αὐτῷ (Ἄποκ. ζ' 9—17) καὶ καθορῶσι τὸν Θεόν (Α' Κορ. ιγ' 12). αἱ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν ἀπάγονται εἰς τὸν Ἄδην ⁴, ἔνθα ὀδύνη, λύπη καὶ στεναγμός ⁵. Σημειωτέον ὁμῶς, ὅτι οὔτε αἱ ψυχαὶ τῶν ἐναρέτων ἀπολαύουσι πλήρους τῆς ἀμοιβῆς, οὔτε

¹ Ἡ Παπικὴ κοινωνία ἀπαγορεύει εἰς πάντας τοὺς κληρικοὺς τὸν γάμον, ἡ δὲ τῶν Διαμαρτυρομένων ἐπιτρέπει εἰς αὐτοὺς καὶ δεύτερον καὶ τρίτον εἴτε πρὸ τῆς κατατάξεως αὐτῶν εἰς τὴν τάξιν τῶν κληρικῶν εἴτε μετ' αὐτήν.

² Ἐβρ. θ' 27.

³ Ὁ τόπος οὗτος καλεῖται ὑπὸ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ παράδεισος, κώλπος τοῦ Ἀβραάμ, βασιλεία τῶν οὐρανῶν, βασιλεία τοῦ Θεοῦ, οἰκία τοῦ Πατρὸς, ἐπουράνιος Ἱερουσαλήμ.

⁴ Ὁ τόπος οὗτος καλεῖται ὑπὸ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ πῦρ αἰώνιον, γέννα τοῦ πυρός, σκότος ἐξώτερον.

⁵ Λουκ. ις' 13—31. Ματθ. ς' 12.

αί τῶν ἀμαρτωλῶν πλήρους τῆς τιμωρίας, οὐδὲ ἡ ἀμοιβὴ καὶ ἡ τιμωρία εἶναι ἡ αὐτὴ διὰ πάντας, ἀλλὰ διάφορος κατὰ τὸν βαθμὸν τῶν πράξεων ἐκάστου ¹. Ἡ πλήρης δὲ μακαριότης τῶν δικαίων καὶ αἱ τέλειαι ποιναὶ τῶν ἀμαρτωλῶν θὰ ἐπέλθωσι κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος.

§ 41. Ἡ καθολικὴ κρίσις τοῦ Θεοῦ.

Ἐν ἡμέρᾳ, ἣν οὐδεὶς γινώσκει, οὐδὲ οἱ Ἄγγελοι, εἰμὴ μόνος ὁ Θεός, τὰ μὲν σώματα τῶν ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένων ἀνθρώπων θὰ ἀναστῶσι καὶ θὰ ἐνωθῶσι μετὰ τῶν ψυχῶν, μεθ' ὧν συνέζησαν ἐπὶ τῆς γῆς ², οἱ δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔτι ζῶντες θὰ ἀλλαγῶσι, ἰουτέσι τὰ σώματα αὐτῶν θὰ λάβωσι νεανιόμορφον ὁμοίαν πρὸς τὴν τῶν ἀναστάντων ³. Ἡ ἀνάστασις δὲ τῶν σώματων ἔτινα θὰ εἶναι ἀσθάρτα καὶ ἀθάνατα ⁴, εἶναι ἀναγκαῖα, διότι ἐν στενωπότητι συνδέσμων καὶ συνεργασίᾳ μετ' αὐτῶν διέπραξαν αἱ ψυχαὶ τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ κακόν· δίκαιον δέ, ἵνα καὶ ταῦτα συναπολύσωσι μετὰ τῶν ψυχῶν τῶν ἀμοιβῶν ἢ τῶν ποινῶν ⁵.

Ἄμα τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν καὶ τῇ ἀλλαγῇ τῶν ἔτι ζῶντων θὰ ἐπέλθῃ ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου, ἥτις δὲν θὰ εἶναι κατοστροφή τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ἀλλὰ μετασχηματισμὸς τῆς μορφῆς εἰς κρείττονα καὶ τελειότεραν ⁶.

Ἄμα τῇ συντελείᾳ τοῦ κόσμου θὰ ἐπέλθῃ ἡ δευτέρα παρουσία τοῦ Σωτῆρος, ἥτις δὲν θὰ εἶναι ταπεινὴ καὶ εὐσπλαγχνος,

¹ Β' Κορ. θ' 6. Ῥωμ. 6' 6

² «Ἐρχεται ὥρα, ἐν ἣ πάντες οἱ ἐν τοῖς μνημείοις ἀκούσονται τῆς φωνῆς αὐτοῦ (δηλ. τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ) καὶ ἐκπορεύσονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες εἰς ἀνάστασιν κρίσεως» (Ἰωάν. ε' 28, 29).

³ Α' Κορ. ε' 51.

⁴ Α' Κορ. ιε' 53.

⁵ Β' Κορ. ε' 10.

⁶ Β' Πέτρ. γ' 10, 13.

ώς ἡ πρώτη (ἡ τῆς σταυρώσεως), ἀλλ' ἔνδοξος καὶ φοβερά. Ὁ Σωτῆρ θὰ παρουσιασθῆ, ἵνα δικασθῆ ἅπαντας τοὺς ἀνθρώπους ἀπαντων τῶν χρόνων. Θὰ ἀνταποδώσῃ δὲ εἰς ἕκαστον κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ θὰ χωρίσῃ τοὺς δικαίους, ἦτοι τοὺς τηρήσαντας τὴν πίστιν καὶ τὰς ἐντολάς τοῦ Σωτῆρος, ἀπὸ τῶν ἀμαρτωλῶν, ἦτοι ἀπὸ τῶν καταφρονούντων τὴν πίστιν καὶ τὰς ἐντολάς τοῦ Σωτῆρος καὶ ἀπελθόντων ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἀμετανοήτων. Καὶ εἰς μὲν τοὺς δικαίους, οὓς θὰ στήσῃ ἐκ δεξιῶν, θὰ εἴπῃ· «Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου» (Ματθ. κε' 34)· εἰς δὲ τοὺς ἀμαρτωλοὺς, οὓς θὰ στήσῃ ἐξ ἀριστερῶν, θὰ εἴπῃ· «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ Διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ» (Ματθ. κε' 41).

Αἱ ἀμοιβαὶ τῶν δικαίων καὶ αἱ ποιναὶ τῶν ἀμαρτωλῶν θὰ εἶναι αἰώνιοι¹. Καὶ οἱ μὲν δίκαιοι θὰ ἀπολαύωσιν ὑψίστης χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης καὶ ἀρρήτου εὐδαιμονίας, προερχομένης ἐκ τῆς γαλήνης τῆς συνειδήσεως, θὰ κοινωνῶσι μετὰ τῶν ἀγίων καὶ τῶν Ἀγγέλων καὶ τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ ἐν γένει θὰ κατέχωσι τοιαῦτα χαρίσματα, «ὃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη» (Α' Κορ. β' 9). Οἱ δὲ ἀμαρτωλοὶ θὰ στερῶνται πάσης χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης, θὰ ἔχωσι φρικώδη ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως, θὰ κοινωνῶσι μετὰ τῶν ὁμοιοπαθῶν καὶ θὰ ὑφίστανται ἀπεριγράπτους βασάνους (Μάρκ. θ' 44). Σημειωτέον ὅμως, ὅτι οὔτε αἱ ἀμοιβαὶ τῶν δικαίων, οὔτε αἱ ποιναὶ τῶν ἀμαρτωλῶν θὰ εἶναι αἱ αὐταὶ διὰ πάντας, ἀλλὰ διάφοροι κατὰ τὸν βαθμὸν τῶν πράξεων ἐκάστου (13' Κορ. θ' 6. Ῥωμ. β' 6).

¹ Ματθ. κε' 46.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

από **ΗΘΙΚΟΝ**

Αἱ ἠθικαὶ ἀλλήθειαι τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς θρησκείας περιέχονται συντόμως ἐν τῷ Δεκαλόγῳ, ὅστις, ἀποτελούμενος ἐκ δέκα ἐντολῶν (ἕθεν καὶ Δεκάλογος), εἶναι ὁ ἐξῆς· (Ἐξὸδ. κ' 2—17).

Ἐντολὴ α'). Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου· οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροὶ πλὴν ἐμοῦ.

Ἐντολὴ β'). Οὐ ποιήσεις σεαντιῶν εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασιν ὑποκάτω τῆς γῆς. Οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς.

Ἐντολὴ γ'). Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπιματαίω.

Ἐντολὴ δ'). Μνήσθημι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν. Ἐξ ἡμέρας ἕργῶ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ Σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου.

Ἐντολὴ ε'). Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἐντολὴ ς'). Οὐ φονεύσεις.

Ἐντολὴ ζ'). Οὐ μοιχεύσεις.

Ἐντολὴ η'). Οὐ κλέψεις.

Ἐντολὴ θ'). Οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ.

Ἐντολὴ ι'). Οὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα ἐν τῷ πλησίον σου εἰσιν.

Τοῦ Δεκαλόγου αἱ μὲν τέσσαρες πρῶται ἐντολαὶ πραγματεύονται περὶ τῶν καθηκόντων ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν, αἱ δὲ εἰς τελευταῖαι περὶ τῶν καθηκόντων πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τὸν πλησίον.

Ὁ Δεκάλογος ἐδόθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Μωϋσέως ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινά. Τοῦτον δὲ δὲν κατήργησεν, ἀλλὰ συνεπλήρωσε καὶ ἐτελειοποίησεν ὁ Σωτὴρ (Ματθ. ε' 17).

§ 42. Ἡ πρώτη ἐντολή.

«*Εγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου· οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ*».

Διὰ τῆς πρώτης ἐντολῆς διδασκόμεθα νὰ ὁμολογῶμεν ἓνα μόνον Θεόν, ἐκτὸς τοῦ ὁποίου δὲν ὑπάρχει ἄλλος. Ἡ ἐντολή αὕτη εἶναι ἡ βᾶσις πασῶν τῶν λοιπῶν ¹, διότι, ὅταν πιστεῦωμεν εἰλικρινῶς εἰς τὸν Θεόν, ἔταν ἀγαπῶμεν αὐτὸν ἐξ ὅλης ἡμῶν τῆς καρδίας, τῆς ψυχῆς καὶ τῆς διανοίας καὶ ὅταν ἐλπίζωμεν σταθερῶς εἰς αὐτόν, ἐκπληροῦμεν καὶ πάσας τὰς λοιπὰς αὐτοῦ ἐντολάς.

Τὴν ἐντολήν ταύτην παραβαίνουσιν·

α') οἱ ἄθεοι, τοῦτέστιν οἱ ἄφρονες ἐκεῖνοι, οἵτινες ἀρνοῦνται τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ ἢ καλοῦσι Θεὸν τὴν κτίσιν·

β') οἱ πολυθεῖσται, ἧτοι οἱ λατρεύοντες πολλοὺς θεοὺς·

γ') οἱ μάγοι, δηλ. οἱ δισχυριζόμενοι, ὅτι διὰ τῶν σχέσεων δῆθεν αὐτῶν μετὰ τῶν πνευμάτων θεραπεύουσι τοὺς ἀσθενεῖς, παρέχουσιν εὐδαιμονίαν εἰς τοὺς κκοδαιμονοῦντας καὶ προβλέπουσι τὸ μέλλον διὰ τῶν χειρῶν, τῶν παιγνιοχάρτων καὶ διαφορῶν ἄλλων μέσων· ἔτι δὲ καὶ οἱ προστρέχοντες καὶ ἐλπίζοντες εἰς αὐτούς·

δ') οἱ δεισιδαίμονες, τοῦτέστιν οἱ ἐξαρτῶντες τὴν εὐτυχίαν ἢ δυστυχίαν αὐτῶν ἐκ τυχαίων πραγμάτων, οἱ διακρίνοντες τὰς ἡμέρας εἰς ἀποφράδας καὶ μὴ, οἱ παραδεχόμενοι φαντάσματα· ἔτι δὲ καὶ οἱ ἐλπίζοντες εἰς τὴν φρόνησιν, τὴν δύναμιν καὶ τὸν

¹ «*Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλη τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλη τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλη τῇ διανοίᾳ σου. Αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή*» (Ματθ. χβ' 37, 38).

πλοῦτον αὐτῶν ἢ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην βοήθειαν, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν
θειάν πρόνοιαν·

ε') οἱ αἰρετικοί, ἤτοι οἱ παραχαράσσοντες τὰ δόγματα τῆς
Ἐκκλησίας.

Ἡ ἐπίκλησις τῶν ἁγίων δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν ἐντολὴν
ταύτην· διότι ἡμεῖς δὲν ἐπικαλούμεθα τοὺς ἁγίους ὡς Σωτῆρας
(τοιούτους εἶναι μόνος ὁ Ἰησοῦς Χριστός), ἀλλ' ὡς δούλους τοῦ
Θεοῦ ἀξιοθέντας τῆς θείας μακαριότητος. Παρακαλοῦμεν δὲ
αὐτοὺς εὐλαβῶς νὰ ἐνώνωσι τὰς προσευχὰς αὐτῶν μετὰ τῶν
ἡμετέρων καὶ νὰ μεσιτεύωσιν ὑπὲρ ἡμῶν πρὸ τοῦ θρόνου τοῦ
Κυρίου¹. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ ἅγιοι, δικτριβόντες ἐν τῇ γῆ, καὶ
προσηυχήθησαν ὑπὲρ ἄλλων καὶ παρεκάλεσαν ἄλλους νὰ προσ-
ευχηθῶσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν (Φιλιπ. α' 4. Κολοσ. α' 3. Ῥωμ. ιε'
30. Β' Κορ. α' 11. Ἐφεσ. σ' 18. Κολοσ. δ' 3).

αὐτὸ § 43. Ἡ δευτέρα ἐντολή.

«Ὁὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον, οὐδὲ πανιὸς δμοίωμα, ὅσα ἐν
τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῆ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι
ὑποκάτω τῆς γῆς. Οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις
αὐτοῖς».

Διὰ τῆς δευτέρας ἐντολῆς, ἣτις εἶναι συμπλήρωσις τῆς πρώ-
της, διδασκόμεθα νὰ μὴ θεοποιῶμεν οἰονδήποτε ὁμοίωμα εἴτε
οὐρανοῦ, εἴτε ἐπιγείου, εἴτε ἐνύδρου ὄντος, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ
μὴ κατασκευάζωμεν ὀρισμένα ὁμοιώματα· διότι αὐτὸς ὁ Θεὸς
παρήγγειλεν εἰς τὸν Μωϋσῆν τὴν κατασκευὴν ὁμοιώματος τῶν
Χερουβεὶμ καὶ τὴν τοποθέτησιν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ
μαρτυρίου κιβωτοῦ τῆς διαθήκης (Ἐξέδ. κε' 17 κ. ἐξ.).

Τὴν ἐντολὴν ταύτην παραβαίνουσιν·

α') οἱ κτισματολάτραι, τουτέστιν οἱ λατρεύοντες τὰ κτί-
σματα, οἷον τὰ ἄστρα, τὸ πῦρ, ζῶα, δένδρα, λίθους κτλ.

¹ Ἰακώβ. ε' 16.

β') οἱ πλεονέκται, ὧν Θεὸς τὸ χρῆμα· οἱ κοιλιόδουλοι, ὧν Θεὸς ἡ κοιλία· καὶ οἱ φιλήθονοι, ὧν Θεὸς αἱ σαρκοκτικαὶ ἀπολαύσεις·

γ') οἱ εἰκονολάτραι, δηλ. οἱ λατρεύοντες τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων· ἔτι δὲ καὶ οἱ προσιμῶντες τὴν δεῖνα εἰκόνα τῆς δεῖνος.

Ἡ προσκύνησις τῶν εἰκόνων τῶν ἁγίων δὲν ἀντίκειται εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην· διότι ἡμεῖς δὲν προσκυνούμεν τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων λατρευτικῶς (τοιαύτη προσκύνησις ἀρμύζει εἰς μόνον τὸν Θεόν), ἀλλὰ τιμητικῶς ἀσπαζόμενοι μόνον αὐτάς. Τὸν ἀσπασμὸν δὲ τοῦτον δὲν ἀναφέρομεν εἰς τὴν ὕλην, ἐξ ἧς εἶναι κατεσκευασμένη ἡ εἰκών, ἀλλ' εἰς τὸ πρωτότυπον, ὅπερ αὕτη ἀναπκριστᾷ.

§ 44. Ἡ τρίτη ἐντολή.

«Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαιῶν».

Διὰ τῆς τρίτης ἐντολῆς διδασκόμεθα νὰ μὴ μεταχειριζώμεθα ἀνευλαδῶς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Τὴν ἐντολὴν ταύτην παραβαίνουσιν·

α') οἱ βλάσφημοι, τούτέστι τὰ τέρατα ἐκεῖνα, ἅτινα ὑβρίζουσι τὸν Θεόν, τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Ἱμίον Στχυρὸν, τὴν Παναγίαν, τοὺς Ἁγίους, τὰ Μυστήρια, τὴν πίστιν καὶ πᾶν ἐν γένει συνδεδεμένον μετὰ τῆς θρησκείας, ἢ γογγύζουσι κατὰ τῆς θείας προνοίας ἢ χλευάζουσι τὴν Ἁγίαν Γραφὴν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν·

β') οἱ ψεύδορκοι, ἤτοι οἱ ὀμνύοντες ψευδῶς, καὶ οἱ ἐπίορκοι, ἤτοι οἱ μὴ τηροῦντες τὸν ὅρκον αὐτῶν·

γ') οἱ ψευδοπροφηταί, δηλ. οἱ δισχυριζόμενοι, ὅτι ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτοὺς τὰ μέλλοντα·

δ') οἱ ζητοῦντες τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ εἰς λησιείαν ἢ κλοπὴν τοῦ πλησίον ἢ εἰς ἐκδίκησιν κατ' αὐτοῦ.

Ὁ ὅρκος, ὅστις εἶναι ἡ πανηγυρικὴ ἐπίκλησις τοῦ Θεοῦ ὡς μάρτυρος, ὅτι λέγει τις τὴν ἀλήθειαν ἢ ὅτι θὰ ἐκπληρώσῃ ὠρισμένας ὑποχρεώσεις, καὶ ὡς τιμωροῦ, ἐάν τις ψεύδῃται ἢ δὲν ἐκτελέσῃ τὰς ὑποχρεώσεις, ὁ ὅρκος, λέγομεν, δὲν ἀντίκει-

ται εἰς τὴν ἐντολὴν ταύτην. Ὁ Σωτὴρ, διατάσσων ἡμᾶς ἀμὴ ὁμόσαι ὄλωσ» (Ματθ. ε' 34), ἐννοεῖ τὴν ἀπαγόρευσιν τῶν ματαίων καὶ ἄνευ ἀνάγκης ὅρκων, οὐχὶ δὲ τοῦ ὅρκου ἀπολύτως· διότι αὐτὸς οὗτος ἀπεδέχθη τὸν ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως Καϊάφα ἐπιβληθέντα εἰς αὐτὸν ὅρκον· «Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἀρχιερεὺς εἶπεν αὐτῷ, Ἐξορκίζω σε κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, Σὺ εἶπας» (ἕπερ σημαίνει· ὁμνῶ εἰς τὸν Θεὸν τὸν ζῶντα, ὅτι ἐγὼ εἶμι ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ) (Ματθ. κς' 63, 64). Καὶ ὁ Ἀπόστολος δὲ Παῦλος λέγει· «Πάσης ἀντιλογίας πέρας εἰς βεβαίωσιν ὁ ὅρκος» (Ἑβρ. ς' 16). Κατὰ ταῦτα ὀφείλομεν τὸν μὲν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἢ Πολιτείας ἐπιβαλλόμενον εἰς ἡμᾶς ὅρκον νὰ ἀποδεχώμεθα, ἐν πάσῃ δὲ ἄλλῃ περιπτώσει νὰ ἀρκώμεθα εἰς τὸ ἀπλοῦν καὶ ἢ οὐ, ἤτοι εἰς τὴν ἀπλὴν βεβαίωσιν ἢ ἄρνησιν.

† § 43. Ἡ τετάρτη ἐντολή.

«Μνήσθημι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν· ἕξ ἡμέρας ἐργᾶ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ Σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου».

Διὰ τῆς τετάρτης ἐντολῆς διδασκόμεθα νὰ ἀγιάζωμεν τὴν Κυριακὴν καὶ τὰς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καθωρισμένας ἑορτάς. Οἱ Ἰουδαῖοι ἠγίαζον καὶ ἀγιάζουσι τὸ Σάββατον ¹ εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναπαύσεως τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς αὐτῶν ἀπὸ τῆς δουλείας τῶν Αἰγυπτίων. Ἡμεῖς οἱ Χριστιανοὶ ἀγιάζομεν τὴν Κυριακὴν εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ τῆς ἀπαλλαγῆς ἡμῶν ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς ἁμαρτίας.

Τὴν Κυριακὴν καὶ τὰς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καθωρισμένας ἑορτάς ἀγιάζομεν·

α') ἀπέχοντες τῆς σωματικῆς ἐργασίας, ἐκτὸς ἐὰν αὕτη συν

¹ Λέξις Ἑβραϊκῆ σημαίνουσα ἀνάπαυσις.

τελῆ εἰς τὴν σωτηρίαν καὶ ὠφέλειαν τοῦ πλησίον ἢ ἡμῶν αὐτῶν, οἷα εἶναι ἡ ἀπόκρουσις τοῦ ἐχθροῦ, ἡ σβέσις πυρκαϊῶς, ἡ σωτηρία τοῦ κινδυνεύοντος, ἡ περιποίησις τοῦ ἀσθενοῦς, ἡ παρασκευὴ φαγητοῦ κτλ.

β') μεταβαίνοντες εἰς τὸν ναόν, ἐκτὸς ἐὰν ὑφίσταται ἀπόλυτος ἀνάγκη πρὸς ἀπουσίαν, καὶ παρακολουθοῦντες μετ' ἄκρας εὐλαβείας τὴν ὅλην λειτουργίαν·

γ') διδάσκοντες τὰ τέκνα καὶ τοὺς ὑπηρέτας τὰς ἀληθείας τῆς ἀγίας ἡμῶν θρησκείας·

δ') βοηθοῦντες τοὺς χρεῖαν ἔχοντας καὶ ἐπισκεπτόμενοι τοὺς ἀσθενεῖς.

Τὴν ἔντολὴν δὲ ταύτην παραβαίνουν·

α') οἱ ἐκ πλεονεξίας ἐργαζόμενοι·

β') οἱ μὴ μεταβαίνοντες εἰς τὸν ναὸν ἢ μεταβαίνοντες μὲν, μὴ παρακολουθοῦντες δὲ μετ' ἄκρας εὐλαβείας τὴν ὅλην λειτουργίαν·

γ') οἱ μὴ διδάσκοντες τὰ τέκνα καὶ τοὺς ὑπηρέτας τὰς ἀληθείας τῆς ἀγίας ἡμῶν θρησκείας·

δ') οἱ καταναλισκοντες τὴν περιουσίαν αὐτῶν εἰς κραιπάλην καὶ μέθην καὶ χαροπαιξίαν, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ πλησίον.

§ 46. Ἡ πέμπτη ἐντολή.

«Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς».

Ἡ πέμπτη ἐντολή διδάσκει ἡμᾶς τὰ καθήκοντα πρὸς τοὺς γονεῖς.

Οἱ γονεῖς εἶναι πρὸς ἡμᾶς ἀντιπρόσωποι τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ τιμῶμεν αὐτούς, νὰ ἀγαπῶμεν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, νὰ εὐγνωμονῶμεν, διότι μετὰ τὸν Θεὸν εἰς αὐτούς ὀφείλομεν ὅ,τι καὶ ἂν εἴμεθα, νὰ ὑπακούωμεν εὐχάριστως καὶ ταχέως κατὰ πάντα, ὅσα δὲν εἶναι ἐναντία εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ, νὰ μὴ πράττωμέν τι ἄξιον λόγου ἄνευ τῆς εὐλογίας αὐ-

τῶν, νὰ ὑποφέρωμεν ἀγογγύστως τὰς ἐλλείψεις αὐτῶν, νὰ ὑπε-
ρασπίζωμεν τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν αὐτῶν,
νὰ περιθάλπωμεν αὐτοὺς ἀσθενοῦντας ἢ χρεῖαν ἔχοντας. Παρα-
πλήσια δὲ καθήκοντα ἔχομεν καὶ πρὸς τοὺς θετοὺς ἡμῶν γονεῖς
καὶ τοὺς κηδεμόνας καὶ ἰδίᾳ τοὺς διδασκάλους, οἵτινες τοσοῦτον
κοπιῶσιν ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἡμῶν μορφώσεως.

Ἄλλὰ καὶ οἱ γονεῖς ἔχουσι καθήκοντα πρὸς τὰ τέκνα. Τὰ
τέκνα εἶναι πολὺτιμος θησαυρός, ὃν ὁ Θεὸς ἐνεπιστεύθη εἰς
τοὺς γονεῖς. Διὰ τοῦτο ὀφείλουσιν οὗτοι νὰ παρέχωσιν εἰς αὐτὰ
στέγην, ἐνδυμασίαν καὶ τροφήν, νὰ φροντίζωσιν περὶ τῆς σωμα-
τικῆς αὐτῶν εὐεξίας καὶ τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς μορφώ-
σεως, νὰ δ δάσκωσιν αὐτὰ τὰς ἀληθείας τῆς ἀγίας ἡμῶν θρη-
σκείας παρέχοντες ἑαυτοὺς πρὸ πάντων παράδειγμα εὐσεβείας
καὶ ἀρετῆς, καὶ νὰ διορθῶσιν τὰς ἐλλείψεις αὐτῶν διὰ νοθε-
σιῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τιμωριῶν ἐν ἀνάγκῃ ¹.

Ἐπειδὴ ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ πνευματικὴ ἡμῶν μήτηρ, διὰ
τοῦτο ὀφείλομεν νὰ τηρῶμεν κατὰ γράμμα τὰς ἐντολάς αὐτῆς,
νὰ ὑπερασπίζωμεν αὐτὴν λόγῳ τε καὶ ἔργῳ θυσιάζοντες ὑπὲρ
αὐτῆς καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν ἡμῶν, καὶ νὰ σεβώμεθα καὶ ὑπα-
κούωμεν εἰς τοὺς πνευματικοὺς ποιμένας, οἵτινες τοσοῦτον μο-
χθοῦσιν ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς ἡμῶν σωτηρίας ².

Ἄλλὰ καὶ ἡ Πολιτεία εἶναι ἐξουσία τεταγμένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ³.
Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ τιμῶμεν καὶ ἀγαπῶμεν καὶ ὑπακούω-
μεν εἰς τοὺς ἡγεμόνας καὶ ἄρχοντας ⁴, νὰ εἰσφέρωμεν ἐκουσίως

¹ «Ὅς γρίδεταί τῆς βακτηρίας μισεῖ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, ὁ δὲ ἀγαπῶν ἐπι-
μελῶς παιδεύει» (Πρῶιμ. ιγ' 24).

² «Πείθεθε τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν καὶ ὑπέκουετε· αὐτοὶ γὰρ ἀγρυπνοῦσιν
ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ὡς λόγον ἀποδώσονται» ('Εβρ. ιγ' 17).

³ «Ὅτις ἔστιν ἐξουσία ἐμὴ ἀπὸ Θεοῦ» ('Ρωμ. ιγ' 1).

⁴ «Ἐποτάγητε τῷ βασιλεῖ ὡς ἐπερίχοντι, τοῖς ἡγεμόσιν ὡς πεμπομέ-
νοις εἰς ἐκδίκησιν μὲν κακοποιῶν, ἡμῶν δὲ ἀγαθοποιῶν» (Α' Πέτρ.
6' 13, 14).

Πληροίμερος
μαθητὴς Ἰωάννου τοῦ Θεοῦ
ἐκ τοῦ 1901

τοὺς φόρους καὶ νὰ θυσιάζωμεν τὸ πᾶν ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καὶ ζωὴν καὶ περιουσίαν».

† § 47. Ἡ ἕκτη ἐντολή.

«Οὐ φονεύσεις».

Ἡ ἕκτη ἐντολή διδάσκει ἡμᾶς οὐ μόνον νὰ μὴ ἀφαιρῶμεν τὴν ζωὴν τοῦ πλησίον, ἀλλ' οὐδὲ νὰ ὀργιζώμεθα κατ' αὐτοῦ ἄνευ λόγου¹.

Τὴν ἐντολὴν ταύτην παραβχίνουσιν·

α') οἱ φονεῖς καὶ οἱ ἔργῳ ἢ λόγῳ συνεργοὶ τούτων·

β') οἱ παρέχοντες ἄυλον ἢ ἀποκρύπτοντες τοὺς ληστίαις, τοὺς κλέπταις καὶ ἐν γένει τοὺς κακοποιούς·

γ') οἱ υποθάλλοντες τὰς ἔριδας καὶ διαμάχας·

δ') οἱ ἐπιβάλλοντες εἰς τοὺς ὑπηρέτας ἐργασίας, δι' ὧν ὑποσκάπτεται ἡ υἡγία καὶ ἡ ζωὴ αἰδιῶν·

ε') οἱ ἄσπλαγχοι, τουτέστιν οἱ μὴ βοηθοῦντες τοὺς χρεῖαν ἔχοντας·

ς') οἱ αὐτοκτονοῦντες, ἧτοι οἱ ἐκ προθέσεως ἀφαιροῦντες τὴν ζωὴν αὐτῶν. Ὁ αὐτοκτονῶν διαπράττει φρικῶδες ἔγκλημα καὶ κατὰ τοῦ Θεοῦ. ὅστις μόνος εἶναι κύριος τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, καὶ κατὰ τῶν συγγενῶν, τῆς κοινωνίας καὶ τῆς πατρίδος, ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῶν ὁποίων ὀφείλει νὰ ἐργάζηται, καὶ καθ' ἑαυτοῦ, διότι παραδίδει τὴν ψυχὴν εἰς τὸν αἰῶνιον κριτὴν ἐπιβεβαρημένην ὑπὸ μεγίστης ἀμικρίας, τοῦ φόνου. Εἶναι δὲ ἡ αὐτοκτονία διττή, ἄμεσος καὶ ἔμμεσος. Κκι ἄμεσος μὲν εἶναι ἡ βικία καὶ αἰφνιδία καταστροφή τῆς ἰδίας ζωῆς· ἔμμεσος δὲ ἡ ἔνοχος συντόμευσις αὐτῆς διὰ τῆς πολυφαγίας, τῆς πολυποσίας, τῶν ἀμέτρων διασκεδάσεων, τῆς ὑπερβολικῆς ἐργασίας, τῆς παραμελήσεως τοῦ σώματος καὶ τῆς ἐκτελέσεως

¹ «Ἡκούσατε, ὅτι ἐρήθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ φονεύσεις· δε δ' ἄν φονεύ-
ση ἔνοχος ἔσται τῇ κρισει. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ
ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῆ ἔνοχος ἔσται τῇ κρισει» (Ματθ. ε' 21, 22).

πρατόλμων στοιχημάτων και διψοκινδύνων τεχνῶν (π. χ. σχοινοβάσις, ἄρσεως ὑπερόγκων βερῶν).

Εἰς τὴν ἐντολὴν δὲ ταύτην δὲν ἀντίκειται·

α') ἡ θανατικὴ ποινὴ· διότι ἡ Πολιτεία, ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ πρὸς διατήρησιν τῆς τάξεως, δικαιούται νὰ τιμωρῇ δι' αὐτῆς τοὺς ληστές, τοὺς πειρατές, τοὺς ἐκ προμελέτης φονεῖς καὶ ἐν γένει τοὺς κακούργους πρὸς τὸ συμφέρον τῆς γενικῆς εὐημερίας¹.

β') ὁ ἐν πολέμῳ φόνος· διότι ἡ Πολιτεία ὀφείλει καὶ διὰ τῶν ὅπλων νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἰδίαν ὑπαρξίν καὶ τὰ δικαιώματα τῶν ὑπηκόων αὐτῆς·

γ') ὁ ἐν ἀμύνη φόνος· διότι ἔχομεν καθήκον νὰ ὑπερασπίζωμεν τὴν ζωὴν ἡμῶν καὶ τοῦ πλησίον προσβαλλομένην ὑπ' ἄλλου·

δ') ἡ αὐτοθυσία ἡμῶν ἐν τῷ ἀγῶνι ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἢ ἐν τῷ κινδύνῳ τῆς τιμῆς ἡμῶν ἢ τῆς ζωῆς καὶ τῆς τιμῆς τοῦ πλησίον καὶ ἡ αὐτοθυσία τῶν ἱερέων καὶ ἱατρῶν ἐν ταῖς μολυσματικαῖς ἀσθενείαις· διότι αἱ πράξεις αὗται δὲν εἶναι αὐτοκτονία, ἀλλ' ἡρωισμός.

§ 48. Ἡ ἑβδόμη ἐντολή.

«Ὁὐ μοιγεύσεις».

Ἡ ἑβδόμη ἐντολὴ διδάσκει ἡμᾶς οὐ μόνον νὰ μὴ παραβαίνωμεν τὴν συζυγικὴν πίστιν, ἀλλ' οὐδὲ νὰ σκεπτόμεθα περὶ παραβάσεως ἢ προσβολῆς αὐτῆς, νὰ εἴμεθα δὲ σώφρονες, ἐγκρατεῖς καὶ σεμνοὶ ἐν τε ταῖς πράξεσι καὶ τοῖς διαλογισμοῖς. Τὸ σῶμα ἡμῶν εἶναι ἀνάξιος τοῦ ἐν ἡμῖν Ἀγίου Πνεύματος (Α' Κορ. 5' 19). Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν νὰ τηρῶμεν αὐτὸ ἄγιον καὶ νὰ μὴ καταρρυπαίνωμεν δι' ἀνηθικῶν πράξεων, αἵτινες καὶ τὴν ὑγείαν καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν περιουσίαν ἡμῶν καταστρέ-

¹ «Ὁ ἐκχέων αἷμα ἀνθρώπου ἀντὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἐκχυθήσεται» (Γεν. 9' 6).

φουσιν. Τῶν ἀνηθίκων ἀνθρώπων καὶ ἐθνῶν τὸ τέλος εἶναι καταστροφή.

Πρὸς νικηφόρον ἀγῶνα κατὰ τῶν σωματικῶν ἀμαρτιῶν ἔχομεν ἐπικρῆ ὕψλα, οἷον τὴν προσευχὴν, τὴν συχνὴν ἐξομολόγησιν καὶ μετάληψιν, τὴν ἀποφυγὴν τῶν ἀσέμων θεαμάτων, τῶν ἀνηθίκων ἀναγνωσμάτων καὶ τῶν κακῶν συναναστροφῶν, τὴν ἐργασίαν, τὸ μέτρον ἔν τε τῷ φαγητῷ καὶ τῷ ποτῷ καὶ ταῖς διασκεδάσεσιν.

§ 49. Ἡ ὀγδόη ἐντολή.

«Οὐ κλέψεις».

Ἡ ὀγδόη ἐντολή διδάσκει ἡμᾶς νὰ μὴ ἀφαιρῶμεν τὴν περιουσίαν τοῦ πλησίον, ἀλλὰ τὸναντίον νὰ φροντίζωμεν περὶ τῆς διατηρήσεως καὶ αὐξήσεως αὐτῆς.

Τὴν ἐντολὴν ταύτην παραβαίνουσι πάντες οἱ ὀπωσδήποτε ἀφαιροῦντες τὴν ξένην περιουσίαν, οἷον·

α') οἱ λησταί, οἱ πειραταί, οἱ κλέπται, οἱ λωποδύται καὶ οἱ ἔργω ἢ λόγῳ συνεργοὶ τούτων·

β') οἱ παρέχοντες ἄσυλον ἢ ἀποκορύπτοντες τοὺς ἀνωτέρω·

γ') οἱ μεταχειριζόμενοι ψευδῇ μέτρῳ καὶ σταθμῷ, οἱ νοθεύοντες τὰ πράγματα καὶ οἱ τοκογλύφοι, τουτέστιν οἱ λαμβάνοντες ὑπερμέτρους τόκους ἐπωφελούμενοι τῆς ἀνάγκης ἢ τῆς κουφονοίας τοῦ πλησίον·

δ') οἱ δυνάμενοι μὲν νὰ ἐργάζονται, μὴ πράττοντες δὲ τοῦτο, ἀλλὰ ζῶντες ἐκ τῆς ἐλεημοσύνης τῶν ἄλλων ¹.

ε') οἱ φθειρόντες τὴν ξένην περιουσίαν, οἷον τὰ δένδρα, τοὺς ἀγροὺς κτλ.

ς') οἱ μὴ ἀποδίδοντες τὰ εὐρισκόμενα πράγματα, ἕτινα τότε μόνον δικαιοῦμεθα νὰ κρατήσωμεν ἢ, ὕπερ κάλλιον, νὰ διανείμωμεν εἰς τοὺς πτωχοὺς, ὅταν δὲν ἀνακαλύψωμεν τὸν νόμιμον

¹ «Ἐγὼ οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθίειν» (Β' Θεσσαλ. γ' 10).

αὐτῶν ἰδιοκτίτην μεθ' ὅλα τὰ μέσα, ἅτινα πρὸς τοῦτο μετεχειρίσθημεν.

Τὰ παρασύροντα τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν κλοπὴν εἶναι ἡ ἀπληστία, ἡ ὀκνηρία καὶ ἡ ἀργία. Ὁ ἀπληστος θεωρεῖ θεμιτὰ πάντα τὰ μέσα τὰ συντελοῦντα εἰς τὴν αὐξήσιν τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ· ὁ δὲ ὀκνηρὸς καὶ ἀργός, καταντῶντες εἰς πτωχείαν, παρασύρονται κατὰ μικρὸν εἰς τὸν σφετερισμὸν τῆς ξένης περιουσίας. Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τῆς ἀμαρτίας ταύτης ὀφείλομεν νὰ εἴμεθα ἀφιλοκερδεῖς καὶ νὰ ἐργαζώμεθα ἐντίμως. Ἡ ἐργασία, ὅσονδῆποτε ταπεινὴ καὶ ἂν εἶναι, δὲν ἀποτελεῖ ὄνειδος· ὄνειδος ἀποτελεῖ ἡ ἀργία.

αὐτοῦ + § 30. Ἡ ἐνάτη ἐντολή.

«Ὁὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ».

Ἡ ἐνάτη ἐντολή διδάσκει ἡμᾶς νὰ μὴ προσβάλλωμεν τὴν ὑπόληψιν τοῦ πλησίον, ἀλλὰ τοῦναντίον νὰ ὑπερασπίζωμεν αὐτὴν ἀδίκως προσβαλλομένην· διότι «αἰρετώτερον ὄνομα καλὸν ἢ πλοῦτος πολὺς» (Παροιμ. κβ' 1).

Κατὰ ταῦτα ὀφείλομεν νὰ μὴ καταθέτωμεν ψευδῶς ἐπὶ δικαστηρίου κατὰ τοῦ πλησίον, νὰ μὴ κατηγορῶμεν αὐτὸν ἀδίκως, νὰ μὴ συκοφαντῶμεν, νὰ μὴ περιφρονῶμεν ἄνευ ἀποχρῶντος λόγου, καὶ ἐν γένει νὰ μὴ πράττωμέν τι συντελοῦν εἰς τὸ νὰ διασυρθῇ ἢ μειωθῇ ἡ ὑπόληψις τοῦ πλησίον. Ταῦτα δὲ πάντα κατορθοῦμεν ἔχοντες ἐν νῷ πάντοτε τὸ τοῦ Σωτῆρος «πάντα ὅσα ἂν θέλετε, ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς» (Ματθ. ζ' 12) καὶ τὸ τοῦ Γωβίτ «ὃ σὺ μισεῖς, μηδενὶ ποιήσης» (Γωβίτ δ' 15).

§ 31. Ἡ δεκάτη ἐντολή.

«Ὁὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ πλησίον σου εἰσιν».

Ἡ δεκάτη ἐντολή διδάσκει ἡμᾶς οὐ μόνον νὰ μὴ πράττωμεν τὸ κακόν, ἀλλ' οὐδὲ νὰ σκεπτόμεθα περὶ αὐτοῦ.

Ἡ ἐντολὴ αὕτη εἶναι συμπλήρωσις τῶν τεσσάρων προηγουμένων (σ', ζ', η' καὶ θ').

Διατάξας ἡμᾶς ὁ Θεὸς διὰ τῆς ἕκτης, ἑβδόμης, ὀγδόης καὶ ἐνάτης ἐντολῆς νὰ μὴ ἀφαιρῶμεν τὴν ζωὴν καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ πλησίον καὶ νὰ μὴ προσβάλλωμεν τὴν τιμὴν καὶ τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ, ἐντέλλεται διὰ τῆς δεκάτης οὐ μόνον νὰ μὴ πράττωμεν τὸ κακόν, ἀλλ' οὐδὲ νὰ σκεπτόμεθα περὶ αὐτοῦ. Ἀπαγορεύει λοιπὸν ὁ Θεὸς οὐ μόνον τὰς κακὰς πράξεις, ἀλλὰ καὶ τοὺς κακοὺς διαλογισμοὺς καὶ διατάσσει τὴν ἐκ τῆς καρδίας ἡμῶν ἐκρίζωσιν πάσης κακῆς ἐπιθυμίας. Τὸ ἐξωτερικὸν κακὸν εἶναι ἀπόρροια τοῦ ἐσωτερικοῦ κακοῦ. Ἴνα δὲ μὴ πράττωμεν τὸ κακόν, ὀφείλομεν πρῶτον νὰ καθαρίσωμεν τὴν καρδίαν ἡμῶν· διότι οὕτω μόνον καὶ τὸ κέντρον τῆς ἀμαρτίας ἐξαλείφωμεν καὶ τοὺς εὐγενεῖς πόθους πρὸς πᾶν ἀγαθὸν ἀποκτῶμεν.

§ 52. Ἡ ἐκπλήρωσις τῶν θείων ἐντολῶν.

Ἡ ἐκπλήρωσις τῶν θείων ἐντολῶν ἐξαρτᾶται πρῶτον μὲν ἐκ τῆς θείας χάριτος, ἥτις φωτίζει τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καθηκόντων· δευτέρου δὲ ἐκ τῆς θελήσεως ἡμῶν. Ἀποκτᾶται δὲ ἡ θεία χάρις διὰ τῆς προσευχῆς.

αὐτοῦ § 53. Ἡ προσευχὴ καθ' ὄλου.

Προσευχὴ καλεῖται ἡ ἀνύψωσις τοῦ πνεύματος ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν. Εἶναι δὲ αὕτη κατὰ τὸ περιεχόμενον τριτῆ, δοξολογία, εὐχαριστία καὶ δέησις. Καὶ δοξολογία μὲν καλεῖται ἡ προσευχή, δι' ἧς ὑμνοῦμεν τὸν Θεόν ὡς ὕψιστον ὄν καὶ ὡς δημιουργόν τοῦ κόσμου. Εὐχαριστία δέ, δι' ἧς εὐγνωμονοῦμεν πρὸς αὐτὸν διὰ τὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας παρέσχε καὶ παρέχει εἰς ἡμᾶς δέησις δέ, δι' ἧς παρακαλοῦμεν αὐτὸν νὰ φωτίζη τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν.

Ἡ προσευχὴ εἶναι ἀναγκαία οὐ μόνον διότι ἐπιτάσσεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι συνδέει ἡμᾶς μετ' αὐτοῦ, ἐμπνέει

εις ἡμᾶς μῖσος μὲν πρὸς τὸ κακόν, ἀγάπην δὲ πρὸς τὸ ἀγαθόν, ἐνισχύει ἡμᾶς ἐν ταῖς δοκιμασίαις καὶ ἐπιχέει βάλσαμον παρηγορίας κατὰ τοὺς κινδύνους καὶ τὰς θλίψεις καὶ τὰς συμφορὰς τοῦ βίου, εἰς ἧς οὐχὶ σπανάως ὑποκείμεθα.

Ἡ προσευχὴ πρέπει νὰ γίνηται πάντοτε. Ἐν παντὶ καιρῷ καὶ πάσῃ ὥρᾳ ὀφείλομεν νὰ προσευχώμεθα, μάλιστα δὲ α') κατὰ πᾶσαν πρωίαν μετὰ τὴν ἐκ τοῦ ὕπνου ἐξέγερσιν εὐχαριστοῦντες τὸν Θεόν, ὅτι ἐσκέπασεν ἡμᾶς τὴν νύκτα ἐν τῇ σκέπῃ τῶν πτερυγῶν αὐτοῦ· β') κατὰ πᾶσαν ἐσπέραν πρὸ τῆς κατακλίσεως παρακαλοῦντες τὸν Θεόν, ἵνα ἐν εἰρήνῃ ὑπνίσῃ καὶ κοιμήσῃ ἡμᾶς· γ') πρὸ τοῦ φαγητοῦ καὶ μετ' αὐτοῦ εὐγνωμονοῦντες πρὸς τὸν Θεόν δι' ὅσα παρέχει εἰς ἡμᾶς ἀγαθὰ· δ') κατὰ τὰς δοκιμασίας δεόμενοι τοῦ Θεοῦ νὰ ἐνισχύσῃ ἡμᾶς, ἵνα μὴ ἐμπέσωμεν εἰς τὰς παγίδας τοῦ Διαβόλου· ε') κατὰ τοὺς κινδύνους καὶ τὰς θλίψεις καὶ τὰς συμφορὰς τοῦ βίου αἰτοῦντες παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν εὐμενεῖ αὐτοῦ προστασίαν καὶ βοήθειαν· ς') κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ ἑορτῶν.

Ἡ προσευχὴ κατὰ τὴν μορφήν εἶναι διττή, καὶ ἰδίαν καὶ κοινήν. Καὶ ἡ μὲν κατ' ἰδίαν προσευχὴ δύναται νὰ γίνηται πανταχοῦ, διότι πανταχοῦ παρὼν εἶναι ὁ Θεός. Ἡ δὲ κοινὴ εὐλαβέστερον καὶ ὠφελιμώτερον τελεῖται ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς· διότι ἐν αὐτοῖς ἱερουργοῦνται τὰ μυστήρια, ἐρμηνεύεται τὸ Εὐαγγέλιον, καθίσταται στενωτέρως ὁ μετὰ τῶν πιστῶν ἀδελφικός σύνδεσμος καὶ δοξάζεται ὑπὸ πάντων ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομα τοῦ Θεοῦ.

Ἴνα δὲ ἡ προσευχὴ εἶναι εὐπρόσδεκτος εἰς τὸν Θεόν ἀνάγκη πᾶσα νὰ γίνηται α') μετ' εὐκρινεῶς συνειδήσεως, νὰ ἐννοῶμεν δηλ. καὶ αἰσθανώμεθα τί λέγομεν καὶ οὐχὶ νὰ προσευχώμεθα μηχανικῶς ἢ χάριν ἐπιδείξεως· β') μετὰ καθαρᾶς καρδίας, τουτέστιν ἄνευ πάθους τινός πρὸς τὸν πλησίον ἡμῶν· γ') μετ' ἀκραιφροῦς ταπεινοφροσύνης, ἥτοι μετὰ πλήρους συνειδήσεως τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· δ') μετ' ἀπολύτου πεποιθήσεως εἰς τὴν παντοδυναμίαν καὶ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ὅτι δηλ. ὁ Θεός καὶ δύναται ὡς

παντοδύναμος καὶ θέλει ὡς ἀγαθὸς νὰ εἰσακούσῃ τῆς προσευχῆς ἡμῶν· εἴ) μετὰ τελείας ἀφοσιώσεως εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τουτέστι νὰ εὐχόμεθα, ὅπως γίνηται πάντοτε οὐχὶ τὸ ἡμέτερον, ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα.

§ 54. Ἡ Κυριακὴ προσευχή.

Ὁ Κύριος ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς σύντομον τύπον προσευχῆς, ἣτις περιέχει πᾶν, ὅ,τι δεόν νὰ ᾤμεν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ἡ προσευχή δὲ αὕτη, ἀποτελουμένη ἐκ προλόγου, ἐξ ἐπὶ αἰτημάτων καὶ ἐξ ἐπιλόγου, εἶναι ἡ ἑξῆς:

Πρόλογος. *Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.*

Αἴτημα α') *Αγιασθήτω τὸ ὄνομά σου.

Αἴτημα β') *Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου.

Αἴτημα γ') Γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

Αἴτημα δ') Τὸν ἄριον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον.

Αἴτημα ε') Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.

Αἴτημα ς') Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν.

Αἴτημα ζ') *Ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Ἐπίλογος. *Οὐ σοῦ ἐστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. *Αμήν.

Διὰ τοῦ προλόγου ἀποτεινόμεθα πρὸς τὸν Θεόν, ὅστις υἱοθέτησεν ἡμᾶς διὰ τοῦ αἵματος τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ Υἱοῦ καὶ ὃν ἡμεῖς, καίπερ πανταχοῦ παρόντα, ἐννοοῦμεν κατοικοῦντα ἐξαιρέτως ἐν τοῖς οὐρανοῖς· διότι ἐν αὐτοῖς ἐκδηλοῦται σαφέστερον τὸ μεγαλεῖον καὶ ἡ δόξα αὐτοῦ.

Διὰ τῶν αἰτημάτων παρακαλοῦμεν τὸν Θεόν·

α') νὰ φωτίσῃ ἡμᾶς εἰς ἐπίδοσιν ἐν τῇ ἀρετῇ, ἵνα πάντες οἱ ἄνθρωποι, βλέποντες τὰ καλὰ ἡμῶν ἔργα, δοξάσωσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, τουτέστιν ἀναγνωρίσωσιν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος ἀληθὴς Θεός.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

§ 55.

Ὁρθόδοξε Ἕλλην,

Ἐδιδάχθης ἤδη τὰς δογματικὰς καὶ ἠθικὰς ἀληθείας τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Θρησκείας, τὰς ἀληθείας δηλ. τῆς πίστεως καὶ τὰ καθήκοντα πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς σεαυτόν.

Τὰς ἀληθείας ταύτας τῆς πίστεως ἀποδέχου πάντοτε ἐξ ὅλης σου τῆς ψυχῆς.

Τὰ καθήκοντα ταῦτα πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς σεαυτόν ἐκπλήρου ἀείποτε ἐξ ὅλης σου τῆς καρδίας.

Δι' ὅλου σου δὲ τοῦ βίου μηδέποτε λησμόνει·

ὅτι λατρεύεις Θεόν, ὅστις εἶναι ὁ μόνος ἀληθής·

ὅτι ἔχεις θρησκείαν, ἣτις εἶναι ἡ μόνη ὀρθή·

ὅτι εἶσαι μέλος Ἐκκλησίας, ἣτις εἶναι ἡ μόνη μία, ἀγία, καθολικὴ καὶ Ἀποστολική·

ὅτι λαλεῖς γλώσσοι, ἣν ἐξέλεξεν αὐτὸς ὁ Θεὸς πρὸς διᾶδουσι τῶν σωτηρίων αὐτοῦ ἀληθειῶν·

ὅτι ἀνήκεις εἰς ἔθνος, ὃπερ προώρτισεν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ, ἵνα δι' αὐτοῦ δοξασθῇ εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον·

«Ἦσαν δὲ τινες ΕΛΛΗΝΕΣ ἐκ τῶν ἀναβαινόντων, ἵνα προσκυνήσωσιν ἐν τῇ ἑορτῇ (δηλ. τοῦ Πάσχα)· οὗτοι οὖν προσῆλθον Φιλίππῳ τῷ ἀπὸ Βυθσαιῶν τῆς Γαλιλαίας καὶ ἠρώτων αὐτὸν λέγοντες, Κύριε, θέλομεν τὸν Ἰησοῦν ἰδεῖν. Ἔρχεται Φίλιππος καὶ λέγει τῷ Ἀνδρέᾳ· καὶ πάλιν Ἀνδρέας καὶ Φίλιππος λέγουσι τῷ Ἰησοῦ. Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀπεκρίνατο αὐτοῖς λέγων· «ΕΛΗΛΥΘΕΝ Η ΩΡΑ, ΙΝΑ ΔΟΞΑΣΘΗ Ο ΥΙΟΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ» (Ἰωάν. 16' 20—23).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Α΄.

ΤΟ ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

"Άρθρον α΄.

Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα, παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀορατῶν.

"Άρθρον β΄.

Καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.

"Άρθρον γ΄.

Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα.

"Άρθρον δ΄.

Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.

"Άρθρον ε΄.

Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.

"Άρθρον ς΄.

Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.

"Άρθρον ζ΄.

Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

"Άρθρον η΄.

Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν.

Ἄρθρον θ'.

Εἰς μίαν, ἀγίαν, καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

Ἄρθρον ι'.

Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

Ἄρθρον ια'.

Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.

Ἄρθρον ιβ'.

Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

Β'.

Ο ΔΕΚΑΛΟΓΟΣ

Ἐντολὴ α'.

Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου· οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ.

Ἐντολὴ β'.

Οὐ ποιήσεις σεαυτῶ εἰδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω καὶ ὅσα ἐν τοῖς ὕδασι ὑποκάτω τῆς γῆς. Οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς.

Ἐντολὴ γ'.

Οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ.

Ἐντολὴ δ'.

Μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν Σαββάτων ἀγιάζειν αὐτήν. Ἐξ ἡμέρας ἔργῳ καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ Σάββατα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου.

Ἐντολὴ ε'.

Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ἵνα εὖ σοι γένηται καὶ ἵνα μακροχρόνιος γένη ἐπὶ τῆς γῆς.

Ἐντολὴ ς'.

Οὐ φονεύσεις.

- Ὁὐ μοιχεύσεις.
Ὁὐ κλέψεις.
Ὁὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ.
Ὁὐκ ἐπιθυμήσεις ὅσα τῷ πλησίον σου ἔστιν.

Γ'.

Η ΚΥΡΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΥΧΗ

Πρόλογος.

Πάτερ ἡμῶν ὃ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Αἴτημα α'.

Ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου.

Αἴτημα β'.

Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου.

Αἴτημα γ'.

Γενηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς.

Αἴτημα δ'.

Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δός ἡμῖν σήμερον.

Αἴτημα ε'.

Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.

Αἴτημα ς'.

Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν.

Αἴτημα ζ'.

Ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ.

Ἐπίλογος.

Ὅτι σοῦ ἔστιν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	Σελ.
§ 1.	Ὅρισμός, διαίρεσις καὶ πηγαὶ τῆς Ὀρθοδόξου Κατηχήσεως	5
§ 2.	Θρησκεία καθ' ἑαυτὴν	5
§ 3.	Χριστιανικὴ θρησκεία	6
§ 4.	Ἀποκάλυψις	8
§ 5.	Ἡ Ἁγία Γραφή	9
§ 6.	Τὰ βιβλία τῆς Π. Δ.	9
§ 7.	Τὰ βιβλία τῆς Κ. Δ.	11
§ 8.	Ἡ Ἱερὰ Παράδοσις	11

ΜΕΡΟΣ Α΄.

Δογματικόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ τοῦ Θεοῦ, τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου,
τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς
συντηρήσεως καὶ κυβερνήσεως
τοῦ κόσμου.

§ 9.	Ἡ ὕπαρξις τοῦ Θεοῦ	15
§ 10.	Τὸ ἑνιαῖον τοῦ Θεοῦ	17
§ 11.	Ἡ οὐσία καὶ αἱ ιδιότητες τοῦ Θεοῦ	17
§ 12.	Ἡ Ἁγία Τριάς	19
§ 13.	Ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου καθ' ἑαυτὴν	21
§ 14.	Οἱ Ἄγγελοι	21
§ 15.	Ὁ ἄνθρωπος	22
§ 16.	Ἡ δοκιμασία καὶ πτώσις τοῦ ἀνθρώπου	23
§ 17.	Τὰ ἀποτελέσματα τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου	24
§ 18.	Ἡ συντήρησις καὶ κυβερνήσις τοῦ κόσμου	25

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς δι' αὐτοῦ
σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου.

§ 19.	Γενικὴ διδασκαλία περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου	27
§ 20.	Ἡ προπαρασκευὴ τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ Σωτῆρος	28
§ 21.	Τὸ Θεάνθρωπον τοῦ Σωτῆρος	29
§ 22.	Τὸ ἐπίγειον ἔργον τοῦ Σωτῆρος	30
§ 23.	Ἡ διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος	31
§ 24.	Ὁ θάνατος τοῦ Σωτῆρος	32
§ 25.	Ἡ εἰς τὸν Ἄδην κάθοδος καὶ ἡ ἀνάστασις τοῦ Σωτῆρος	32
§ 26.	Ἡ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνάληψις, ἡ ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθέδρα καὶ ἡ δευτέρα ἔλευσις τοῦ Σωτῆρος	33

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς δι' αὐτοῦ ἀναγεννήσεως τοῦ ἀνθρώπου

Σελ.

§ 27.	Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.....	34
§ 28.	Ἡ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀναγέννησις καὶ δικαιοσύνη καὶ ὁ δι' αὐτοῦ ἁγιασμός τοῦ ἀνθρώπου.....	35

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν μέσων, δι' ὧν αὕτη ἐνεργεῖ τὸν ἁγιασμόν τῶν πιστῶν.

§ 29.	Ὁρισμός, ἴδρυσις καὶ σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας.....	36
§ 30.	Ἰδιότητες τῆς Ἐκκλησίας.....	37
§ 31.	Κέντρον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας.....	39
§ 32.	Τὰ μυστήρια.....	40
§ 33.	Τὸ βάπτισμα.....	40
§ 34.	Τὸ χρίσμα.....	41
§ 35.	Ἡ εὐχαριστία.....	42
§ 36.	Ἡ ἐξομολόγησις.....	44
§ 37.	Τὸ εὐχέλαιον.....	45
§ 38.	Ὁ γάμος.....	46
§ 39.	Ἡ ἱερωσύνη.....	47

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς.

§ 40.	Ἡ μερική κρίσις τοῦ Θεοῦ.....	49
§ 41.	Ἡ καθολικὴ κρίσις τοῦ Θεοῦ.....	50

ΜΕΡΟΣ Β'.

Ἡ Θικόν.

§ 42.	Ἡ πρώτη ἐντολή.....	53
§ 43.	Ἡ δευτέρα ἐντολή.....	54
§ 44.	Ἡ τρίτη ἐντολή.....	55
§ 45.	Ἡ τετάρτη ἐντολή.....	56
§ 46.	Ἡ πέμπτη ἐντολή.....	57
§ 47.	Ἡ ἕκτη ἐντολή.....	59
§ 48.	Ἡ ἐβδόμη ἐντολή.....	60
§ 49.	Ἡ ὄγδοη ἐντολή.....	61
§ 50.	Ἡ ἐνάτη ἐντολή.....	62
§ 51.	Ἡ δεκάτη ἐντολή.....	62
§ 52.	Ἡ ἐκπλήρωσις τῶν θείων ἐντολῶν.....	63
§ 53.	Ἡ προσευχὴ καθ' ὅλου.....	63
§ 54.	Ἡ Κυριακὴ προσευχὴ.....	65

ΕΠΙΛΟΓΟΣ..... 67

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ..... 68

Μουσική Σχολή 1811 του 1811 αρχ. μαθητῆς...

Σ. Ν. Νικολοπούλου

1905

Πανεπιστήμιο

Παιδαγωγικό Παιδαγωγικό Παιδαγωγικό 1908

Τμήμα Παιδαγωγικής

Επιμόρφωση

1111

450	400	300	420	X
500	200		1800	
450	400		1800	
160	1200		3100	1900
40			1800	71
18000	15200		4500	

250	
25	
2800	2800
85	700
978000	196000

2100	2100
65	200
136500	2100

2800
65
136500

380 x 100 = 380

380
40
420

1	160	
25	16025 = 40	επ.

Νικολάου Α. Παπαγιαννοπούλου διδακτικά βιβλία ἐγκριμένα κατὰ τὸν νόμον ΒΤΓ' ἐν τῷ διαγωνισμῷ τῶν διδακτικῶν βιβλίων.

- 1.—Γεωγραφία φυσικὴ καὶ πολιτικὴ πρὸς χρῆσιν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ Παρθεναγωγείων, ἐγκριθεῖσα τὸ δευτερον ἐπὶ πέντε σχολικὰ ἔτη (1902-1907).
- 2.—Ἱστορία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μετ' εἰκόνων πρὸς χρῆσιν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ Παρθεναγωγείων, ἐγκριθεῖσα τὸ δευτερον ἐπὶ πέντε σχολικὰ ἔτη (1901-1906).
- 3.—Ὁρθόδοξος Κατήχησις πρὸς χρῆσιν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ Παρθεναγωγείων, ἐγκριθεῖσα ἐπὶ πέντε σχολικὰ ἔτη (1905-1910).
- 4.—Ἱστορία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης πρὸς χρῆσιν τῶν Δημοτικῶν σχολείων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἐγκριθεῖσα τὸ δευτερον ἐπὶ πέντε σχολικὰ ἔτη (1902-1907).
- 5.—Εὐαγγελικαὶ περικοπαὶ πρὸς χρῆσιν τῶν Δημοτικῶν σχολείων ἀμφοτέρων τῶν φύλων, ἐγκριθεῖσαι τὸ δευτερον ἐπὶ πέντε σχολικὰ ἔτη (1901-1906).

Ἀριθ. Πρωτ. 7929

Ἐν Ἀθήναις τῇ 30ῇ Μαΐου 1905

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Νικολάου Α. Παπαγιαννοπούλου.

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὸν νόμον ΒΤΓ' κτλ. γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἐγκρίνομεν τὴν γνώμην τῆς ἐπιτροπείας, ὅπως τὸ ὑμέτερον σύγγραμμα Ὁρθόδοξος Κατήχησις, τὸ κατὰ τὸν εἰρημένον νόμον ἐγκριθέν, εἰσαχθῆ ἔν τοῖς δημοσίοις, δημοσυντηρητοῖς καὶ ἰδιωτικοῖς Ἑλληνικοῖς σχολείοις ἐπὶ πέντε σχολικὰ ἔτη ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1905-1910.

(Τ. Σ.) Ὁ Ὑπουργὸς

Κ. ΚΑΡΑΘΑΝΟΣ

Στέφ. Μ. Παρίδης.

Ἀριθ. Πρωτ. 12237

Ἐν Ἀθήναις τῇ 19ῃ Αὐγούστου 1905.

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὸν νόμον ΒΤΓ' κτλ. γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἐγκρίνομεν τὴν γνώμην τῆς ἐπιτροπείας, καθ' ἣν τὸ ὑμέτερον σύγγραμμα Ὁρθόδοξος Κατήχησις, τὸ κατὰ τὸν εἰρημένον νόμον ἐγκριθέν, εἶναι καλῶς καὶ κατὰ τὸν νόμον ἐκτετυπωμένον. Συμφώνως δὲ τῇ γνώμῃ τῆς ἐπιτροπείας δρίζομεν τὴν τιμὴν ἐκάστου ἀντιτύπου εἰς λεπτὰ ὀγδοοῦκοντα (0,80).

Ὁ Ὑπουργὸς

(Τ. Σ.) Α. ΚΑΛΛΙΦΡΟΝΑΣ

Στέφ. Μ. Παρίδης.

[Faint, illegible handwritten text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.]

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ

Β. Β. Β.

Δ. Β.